Tussenrapportage

Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling

M.W. van der Zouwen
M.G.G. Neven

IBN-RAPPORT 423, ISSN: 0928-6888

Tussenrapportage

Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling

M.W. van der Zouwen
M.G.G. Neven

ibn-dlo

Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek

Wageningen 1999

IBN-RAPPORT 423, ISSN: 0928-6888

Inhoud

Voorwoord 5

1 INTRODUCTIE 7
1.1 Inleiding 7
1.2 Probleemanalyse 7

2 ANALYSEKADER 11
2.1 Het begrip netwerk 11
2.2 Actoren, interacties en inhoud 12
2.3 Toulmins logica 13

3 GEBIEDSBESCHRIJVING 15
3.1 Landschappelijke kenmerken 15
3.2 Beleidscontext 16

4 SAMENWERKING IN BEERZE-REUSEL 20
4.1 Betrokken actoren 20
4.2 Interacties 23
4.3 De inhoud 25
4.3.1 Projecten op het gebied van natuurontwikkeling 26
4.3.2 De perceptie van natuurontwikkeling 27

5 CONCLUSIES 31
5.1 Natuurontwikkeling in Beerze-Reusel 31
5.2 Stimulering Maatschappelijke Kansrijkdom 33
5.3 Reflectie 34

LITERATUUR 35
Bijlage 1. RESPONDENTEN INTERVIEWS 37
Bijlage 2. ARTIKEL BRABANTS DAGBLAD PILOTPROJECT RECONSTRUCTIE D.D. 21 JANUARI 1999 38

Voorwoord

Het voor u liggende onderzoek is een onderdeel van het project Natuurontwikkeling Regionaal. Het project heeft als doel de mogelijkheden en voorwaarden voor de realisatie van natuurontwikkeling in Nederland te onderzoeken. Het gaat er met andere woorden om onder welke condities de realisatie van natuurontwikkeling *kansrijk* is. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt naar ecologische kansrijkdom en maatschappelijke kansrijkdom.
Het is de maatschappelijke kansrijkdom die in dit onderzoek en rapport centraal staat. In de inleiding zal verder op dit begrip worden ingegaan.

In de eerste fase van het onderzoek is met name gebruik gemaakt van de informatie die een aantal leden van de Streekcommissie Beerze-Reusel in interviews hebben gegeven. Ook de provincie Noord-Brabant en LNV-Directie Zuid zijn bijzonder hulpvaardig geweest. Onze dank gaat dan ook uit naar de mensen die op deze positieve manier hebben bijgedragen aan het onderzoek.

Mariëlle van der Zouwen
Ine Neven

1 INTRODUCTIE

1.1 Inleiding

Het begrip natuurontwikkeling heeft in het Natuurbeleidsplan (LNV, 1990) definitief een plaats binnen het natuurbeleid gekregen. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) die in het plan gepresenteerd wordt, is een netwerk dat is opgebouwd uit zogenaamde kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingszones. De verschillende onderdelen van dit netwerk zijn niet allemaal als zodanig aanwezig. Veel natuur moet nog worden 'gemaakt' of ontwikkeld tot een aanvulling op een kerngebied, een natuurontwikkelingsgebied of ecologische verbindingszones. In dit verband wordt vaak gesproken over het begrip natuurontwikkeling. Voor alle duidelijkheid zal eerst op dit begrip worden ingegaan. Natuurontwikkeling wordt opgevat als *"het scheppen van een situatie waarin natuur zich zoveel mogelijk spontaan kan ontwikkelen en herstellen; natuurlijke processen zijn daarbij de drijvende krachten."* Daarmee richt natuurontwikkeling zich op het ontwikkelen van ecosystemen die in een bepaald gebied van nature voorkomen of voor kwamen (website beleidsthema's LNV). Met het realiseren van natuurontwikkeling worden vier doelen nagestreefd:
Vergroten van het oppervlak van natuurgebied in Nederland;
Tegengaan van versnippering van natuurgebieden door ontwikkelen van verbindingszones;
Creëren van natuurgebieden die zichzelf kunnen reguleren, waardoor menselijk ingrijpen tot een minimum beperkt kan worden;
Terugbrengen van natuurwaarden in bestaande, verarmde natuurgebieden.

Uit onderzoek blijkt dat sinds het verschijnen van het Natuurbeleidsplan verschillende natuurontwikkelingsprojecten van start zijn gegaan met wisselend succes. Zo wijst bijvoorbeeld onderzoek van Kuindersma et al. (1997) uit dat het realiseren van natuurontwikkeling ver achterligt op schema[1].

In het onderzoeksprogramma Biodiversiteit van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wordt onder andere aandacht besteed aan de ecologische voorwaarden voor het realiseren van natuurontwikkeling. Dit onderzoek is in 1996 gestart. Toen verschillende onderzoeksresultaten echter steeds meer wezen op de invloed van bestuurlijke, beleidsmatige en maatschappelijke factoren op het realiseren van natuurontwikkeling, is in 1998 het lopende onderzoek onder het programma Biodiversiteit uitgebreid met een project waarin de maatschappelijke voorwaarden centraal staan. Dit project voert de titel 'Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling'. In de volgende paragraaf zal nader op dit begrip worden ingegaan.

1.2 Probleemanalyse

Maatschappelijke kansrijkdom heeft in tegenstelling tot ecologische kansrijkdom niet het fysieke milieu maar de samenleving als uitgangspunt.

[1] Voor een nadere specificatie van de beleidsprestaties en de onderliggende oorzaken op het gebied van natuurontwikkeling: zie pp. 62-76 van Kuindersma et al., 1997.

Het fysieke milieu wordt ook wel het ecosysteem genoemd en wordt beheerst door natuurlijke, fysieke mechanismen en processen. De samenleving daarentegen vertegenwoordigt het sociale systeem. Dit systeem wordt gekenmerkt door sociale interactie, processen van economische en politieke machtsverwerving en culturele ontwikkelingen. Bouwer en Leroy (1995) hebben de relatie tussen deze twee systemen in een figuur weergegeven (zie figuur 1).

Het sociale systeem en het ecosysteem staan in voortdurende wisselwerking met elkaar. Dit proces wordt ook wel 'vermaatschappelijking' genoemd en valt in twee stappen uiteen. Ten eerste geeft de samenleving het fysieke milieu verschillende betekenissen en functies. Aan een weiland kan bijvoorbeeld een maatschappelijke betekenis als agrarische productiegrond, jachtgebied of natuurontwikkelingsgebied worden toegekend. Deze betekenissen kunnen tegelijkertijd naast elkaar bestaan. De maatschappelijke context, de materiële en culturele omstandigheden en de technologische mogelijkheden zorgen er volgens Bouwer en Leroy (1995) voor dat hetzelfde element uit het ecosysteem verschillende betekenissen en functies krijgt. Ten tweede willen actoren die eenmaal een maatschappelijke betekenis aan een onderdeel van het fysieke milieu hebben gegeven, bepaalde ingrepen realiseren om dit milieu te vermaatschappelijken tot een sociaal milieu.

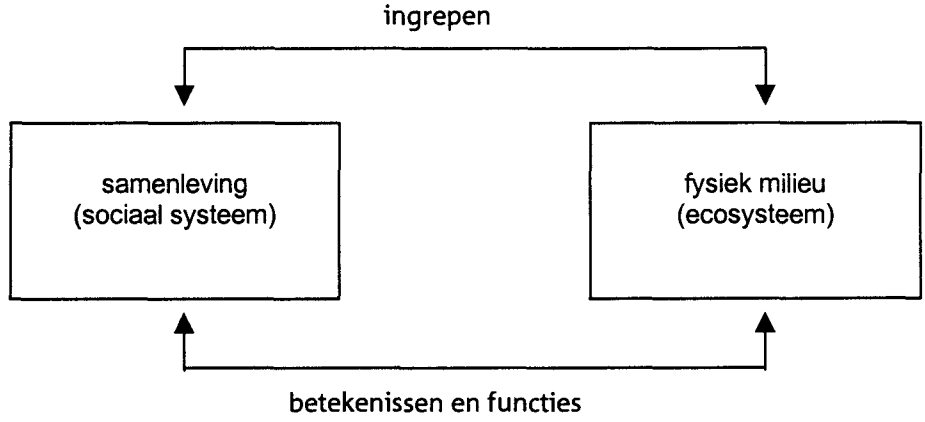

Fig. 1: De wederkerige relatie tussen mens en milieu (bron: Bouwer en Leroy, 1995)

In dit onderzoek staat natuurontwikkeling in een bepaald gebied in Nederland centraal, namelijk het gebied Beerze-Reusel in de provincie Noord-Brabant. In verschillende beleidsplannen is het gebied door zowel het rijk als de provincie aangewezen als plaats waar natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd. Dat betekent dat vanuit deze overheden een bepaalde functie aan het gebied is gegeven. Het neerleggen van deze functie in beleidsplannen is nog geen garantie voor een effectieve realisering ervan. Er is sprake van veel verschillende actoren met een diversiteit aan meningen. Concreet kan het gaan om agrariërs, natuurbeschermers, lokale en provinciale overheden, vertegenwoordigers uit de recreatiehoek, jagers, etc. Uit bovenstaande kan nu de volgende doel- en vraagstelling worden afgeleid:

Doelstelling
Het verkrijgen van inzicht in de maatschappelijke kansrijkdom van het realiseren van natuurontwikkeling en de manier waarop die kansrijkdom kan worden gestimuleerd.

Het onderzoek is maatschappelijk relevant omdat inzicht hierin van essentieel belang is voor het omgaan met verschillende belangen en de maatschappelijke acceptatie van ingrepen in de fysieke leefomgeving ten behoeve van natuurontwikkeling. De wetenschappelijke relevantie is gelegen in het feit dat het onderzoek voortbouwt op wetenschappelijke theorieën over maatschappelijke processen, in concreto de netwerkbenadering.

Centrale vraag
Wat zijn de condities waaronder natuurontwikkeling kansrijk is in de maatschappij?

Deelvragen
Om de centrale vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- *Welke ingrepen in het ecosysteem worden er voorgesteld?*
- *Welke actoren spelen een rol in het sociale systeem of het netwerk rond de veronderstelde ingrepen in het gebied?*
- *Wat zijn de verhoudingen tussen deze actoren, hun belangen, hun doelen en hun mogelijke invloed op de besluitvorming over de te realiseren maatregelen?*
- *Wat zijn de meningen van de betrokken actoren over ingrepen in het fysieke milieu en wat zijn de condities waaronder deze ingrepen voor hen acceptabel zijn?*

In het onderzoek wordt de nadruk op de laatste vraag gelegd.

Onderzoeksbenadering
Het onderzoek is zowel beschrijvend als verklarend van aard. Beschrijvend omdat de percepties van de betrokken actoren worden achterhaald. Het verklarende zit in het zoeken naar oorzaken en argumenten voor de manier waarop het proces rond natuurontwikkeling verloopt.

Onderzoeksstrategie
Als strategie is gekozen voor een enkelvoudige case-study. Dit is een kwalitatieve strategie waarin de bestudering van verschijnselen in hun context centraal staat. Een dergelijke strategie wordt vaak toegepast als:
sprake is van 'hoe'- en 'waarom'-onderzoeksvragen;
geen of weinig controle bestaat over de onderzochte situatie;
gefocust wordt op hedendaagse gebeurtenissen (Hutjes en Van Buuren, 1992; Yin, 1994).

Dat aan de eerste voorwaarde wordt voldaan is te constateren als gekeken wordt naar de centrale vraag en de deelvragen van dit onderzoek. De tweede voorwaarde is ook van kracht. Yin duidt met deze voorwaarde aan de onderzochte situatie niet los van haar culturele en politieke context gezien kan worden. Het is juist die context die in dit onderzoek een

belangrijke rol speelt. Bij het realiseren van natuurontwikkeling zijn veel en verschillende actoren betrokken, die ieder weer een eigen mening hebben over wat wel en niet kan en gedaan moet worden. Bovendien gaat het om verschillende beleidsplannen en initiatieven. Van de derde voorwaarde is sprake, omdat het onderzoek ingaat op de maatschappelijke kansrijkdom van natuurontwikkeling in de tegenwoordige tijd. Het hele begrip natuurontwikkeling is overigens een idee dat vandaag de dag niet meer weg te denken uit het natuurbeleid.

Casusselectie
Voor dit onderzoek is het gebied Beerze-Reusel als casus gekozen. Voor deze keuze zijn twee redenen te noemen. In de eerste plaats wordt Beerze-Reusel in hetzelfde Programma 319 Biodiversiteit als onderzoeksgebied gebruikt in het onderzoek 'Ecologische Kansrijkdom van Natuurontwikkeling'. In geval van toekomstige samenwerking bestaat dan een gemeenschappelijke basis. Ten tweede is in februari 1998 een samenwerkingsproces in Beerze-Reusel gestart. Het gebied is in het Structuurschema Groene Ruimte aangewezen als Strategisch Groen Project voor natuurontwikkeling. Om hieraan uitvoering te geven is, volgend op het voorbeeld van andere Strategische Groenprojecten, een streekcommissie in het leven geroepen. Omdat het proces zeer recent van start is gegaan, biedt het de onderzoekers de kans om van het begin af aan het proces te volgen. In het derde hoofdstuk zal onder andere nader worden ingegaan op het beleidskader.

Methoden en bronnen
Voor het beantwoorden van de bovengenoemde vragen is een kwalitatieve methode nodig die de denkbeelden en de achtergronden van het handelen van de betrokken actoren in kaart kan brengen. Om de geldigheid en betrouwbaarheid van het onderzoek zo groot mogelijk te maken, is een getrianguleerde toepassing van methoden gewenst (Yin, 1994). Dat wil zeggen dat verschillende bronnen en methoden naast elkaar worden gebruikt. Als belangrijkste methoden van dataverzameling is gebruik gemaakt van literatuur- en documentenstudie, inhoudsanalyse en topic gestuurd interview. De bronnen die aangesproken zijn, zijn een aantal leden van de streekcommissie en ambtenaren van de Provincie Brabant en de regiodirectie Zuid van het Ministerie van LNV, wetenschappelijke literatuur op het gebied van netwerken, beleidsplannen (al of niet in concept) en vergaderstukken. Bovendien is gesproken met een aantal onderzoekers die eerder in hetzelfde gebied onderzoek hebben verricht.

Leeswijzer
De indeling van dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt het analysekader weergegeven dat gebruikt wordt om de onderzoeksvragen te beantwoorden. In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving gegeven van het gebied Beerze-Reusel en de verwachte voorgestelde ingrepen. Hoofdstuk vier is een weergave van het netwerk van betrokken actoren in het gebied. Daarbij wordt aandacht besteed aan de actoren zelf, hun afhankelijkheden en belangen en hun percepties ten aanzien van natuurontwikkeling. In hoofdstuk vijf zijn de conclusies van het onderzoek neergelegd.

2 Analysekader

In het eerste hoofdstuk is al aangegeven dat, als het om natuurontwikkeling gaat, sprake is van een veelheid aan actoren met verschillende belangen. Deze actoren groeperen zich als het ware in een netwerk rond het thema natuurontwikkeling. In dit hoofdstuk wordt het begrip netwerk wat nader gespecificeerd (2.1). Hierna worden de karakteristieken van dit begrip omgevormd tot een analysekader (2.2.). Dit kader wordt toegespitst op de termen 'actoren', 'interacties' en 'inhoud'. In het netwerk komen verschillende inhoudelijk zaken aan de orde. In dit onderzoek wordt met name gekeken naar wat de betrokken actoren vinden van natuurontwikkeling. In 2.3 wordt aandacht besteed aan hun argumentatie met betrekking tot dit onderwerp. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van Toulmins logica.

2.1 Het begrip netwerk

Het begrip netwerk is vandaag de dag in het sociaal wetenschappelijk en in het bijzonder in het beleidswetenschappelijk onderzoek een populair begrip. Er zijn dan ook veel definities in de literatuur te vinden. Zoveel zelfs dat van Tatenhove en Leroy (1995) spreken van een 'containerbegrip'. Ondanks de vele definities is er een grote gemene deler te herkennen. Steeds terugkerende elementen zijn de duurzame relatiepatronen tussen afhankelijke actoren waarbinnen interacties plaatsvinden (Klijn et al., 1995). Hier wordt de definitie van Hufen en Ringeling (1990) aangehouden[2]. Zij omschrijven het begrip netwerk als *"sociale systemen waarbinnen actoren interactie- en communicatiepatronen ontwikkelen die enige duurzaamheid vertonen en gericht zijn op problemen of beleidsprogramma's"*.

Een netwerk kent een aantal karakteristieke elementen (Klijn et al., 1995; Van Waarden, 1992). In de eerste plaats het aantal en type actoren dat deel uitmaakt van een netwerk. Actoren kunnen zowel publiek zijn als privaat. Bij publieke actoren moet gedacht worden aan gemeenten, provincies, het rijk en politici. Bij private actoren gaat het om belangengroepen als land- en tuinbouworganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en dergelijke.
Een tweede kenmerk is het patroon van relaties tussen de betrokken actoren. Dit kenmerk bestaat onder de voorwaarde dat actoren wederzijds afhankelijk zijn van elkaar. Dat wil zeggen dat ze elkaar nodig hebben om de doelen die ze zichzelf hebben gesteld te bereiken. Als er geen wederzijdse afhankelijkheid bestaat is er voor een actor ook geen reden om een relatie aan te gaan met een andere actor. Teisman (1992) heeft het in dit verband dan ook over wederzijdse afhankelijkheid als kernbegrip van een netwerk.
Als derde kenmerk kunnen de middelen die actoren ter beschikking hebben worden genoemd. Het gaat er hier met andere woorden om welke invloed betrokkenen hebben op de besluitvorming.
Een vierde karakteristiek zijn de geldende regels, dat wil zeggen de procedures die worden gebruikt.
Het laatste en vijfde kenmerk zijn de percepties van de actoren. Aan de hand van zijn denkbeelden beoordeelt een actor het eigen handelen en dat van

[2] Deze definitie is overigens ook de meest gangbare en gebruikte in de Nederlandse literatuur.

anderen. Vanuit die beoordeling kan hij al dan niet besluiten om nieuwe interacties aan te gaan.

2.2 Actoren, interacties en inhoud

Nu duidelijk is wat verstaan wordt onder het begrip netwerk, volgt de vertaalslag van dit begrip naar een bruikbaar analysekader voor het onderzoek. Gekozen is voor een klein aantal analyse-eenheden, om de beschrijving van de casus zo overzichtelijk en duidelijk mogelijk te houden. Het begrip netwerk kent vijf kenmerken die in 2.1 weergegeven zijn. Deze kenmerken worden vanaf nu gegroepeerd onder de termen:

- actoren;
- interacties;
- inhoud.

Hieronder wordt eerst besproken welke factoren de termen 'actoren', 'interacties' en 'inhoud' beïnvloeden. Hierna wordt het analysekader schematisch weergegeven (zie figuur 2).

Actoren
Onder de term 'actoren' vallen de betrokken organisaties en instellingen, met andere woorden: wie zijn er betrokken bij natuurontwikkeling?

Interacties
Als het om het 'interacties' gaat, heeft dat betrekking op het tweede, derde en vierde kenmerk van het begrip netwerk. Met andere woorden: de interacties worden beïnvloed door het interactiepatroon, de invloed van de actoren op de besluitvorming en de geldende regels en procedures binnen het netwerk. Deze drie factoren bepalen hoe de betrokken actoren met elkaar omgaan.

Inhoud
Met inhoud wordt gedoeld op de percepties van actoren. Vertaald naar dit onderzoek is dan de volgende vraag relevant: hoe denken de betrokken actoren over natuurontwikkeling?

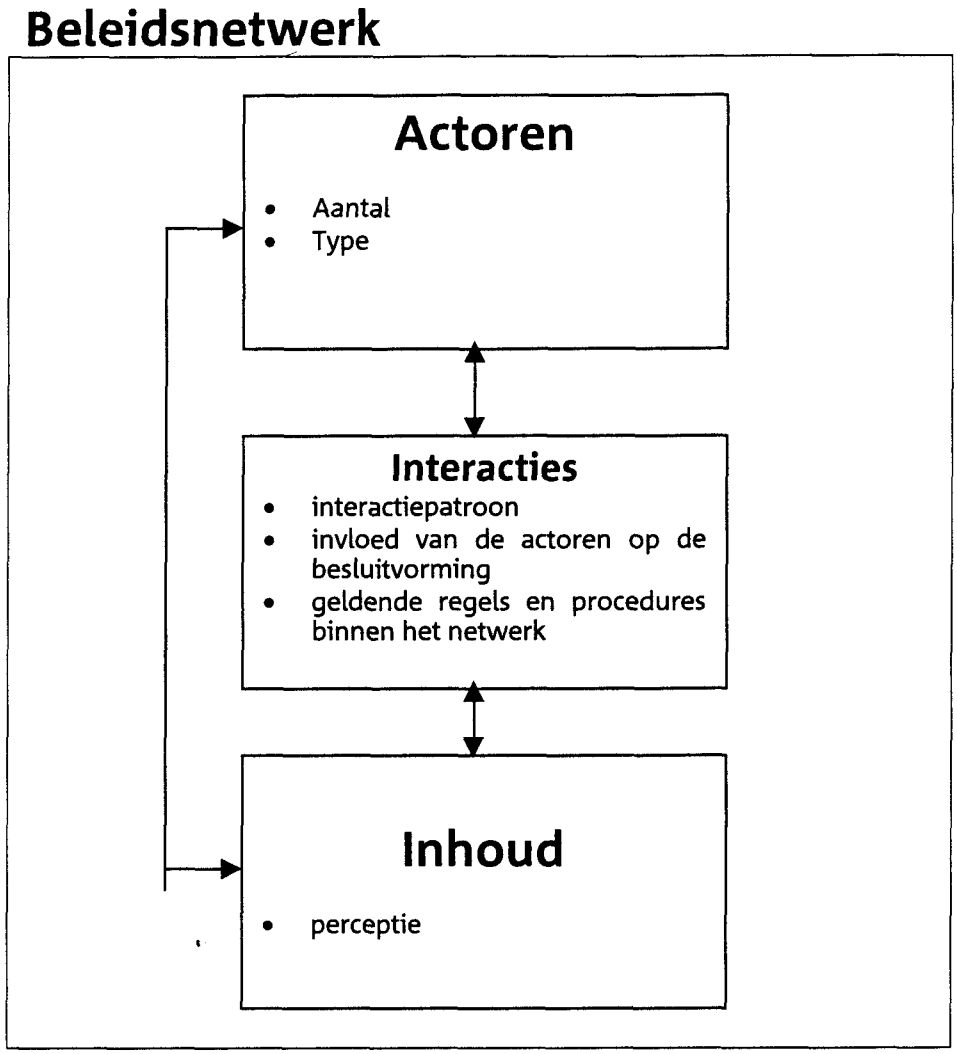

Fig. 2 Schematische weergave van het analysekader.

2.3 Toulmins logica

Voor het antwoord op de laatste vraag, het achterhalen van de mening van actoren over natuurontwikkeling, wordt gebruik gemaakt van 'Toulmins logica'[3]. Het resultaat van het toepassen van deze logica is een is een logisch sluitend netwerk van redeneringen rond het onderzochte verschijnsel. Daarmee wordt deze methode gebruikt als een middel om de argumentatie van actoren op te sporen. De perceptie van actoren met betrekking tot natuurontwikkeling zal zoveel mogelijk aan de hand van Toulmins logica worden ingevuld.

Volgens Toulmin heeft een praktische redenering zes basiselementen (Van de Graaf en Hoppe, 1992; Hutjes en Van Buuren, 1992):

[3] Zie voor een uitgebreide beschrijving van Toulmins logica Van Eemeren et al., 1978.

1. B = bewering: een uitspraak waarin iets beweerd wordt en die ondersteund wordt door een andere uitspraak (het gegeven);
2. G = gegeven: een uitspraak waarin de gegevens vermeld zijn waarmee de bewering wordt ondersteund;
3. R = rechtvaardiging: een uitspraak (vaak in als-dan vorm) die de stap van het gegeven naar de bewering mogelijk maakt, de argumentatie op grond waarvan de informatie wordt omgezet in de bewering (het 'waarom');
4. O = ondersteuning: een uitspraak die de rechtvaardiging ondersteunt (als het ware een stap terug naar de onderliggende veronderstellingen);
5. V = voorbehoud: een uitspraak waarin de condities worden geformuleerd waaronder de bewering niet opgaat, respectievelijk van de grenzen waarbinnen de bewering geldt. Het voorbehoud is dus een mogelijk tegenargument tegen de bewering, waarvan de juistheid niet vaststaat maar dat, indien het juist zou zijn, de bewering zou weerleggen;
6. M = modale term: de bepaling die de mate van zekerheid aangeeft dat de bewering correct is, of aangeeft wat de kracht is van de conclusie. Die zekerheid kan in statische termen worden uitgedrukt, maar zal vaak kwalitatief worden verwoord (het is mogelijk, waarschijnlijk, vermoedelijk, praktisch zeker, etc).

Van de Graaf en Hoppe (1992) geven het volgende voorbeeld ter invulling van Toulmins logica:

1. Bewering (B): Jan woont in Amerika, maar hij heeft de Nederlandse nationaliteit.
2. Gegeven (G): Het is bekend dat Jans ouders beide de Nederlandse nationaliteit hadden.
3. Rechtvaardiging (R): Iemand die Nederlandse ouders heeft krijgt bij de geboorte de Nederlandse nationaliteit.
4. Ondersteuning (O): Dat staat in de volgende wettelijke bepalingen...
5. Voorbehoud (V): Het zou niet zo zijn als Jan zich tot Amerikaan had laten naturaliseren en de Nederlandse nationaliteit had opgegeven.
6. Modale term (M): Het is vermoedelijk zo.

In een figuur ziet dit er als volgt uit:

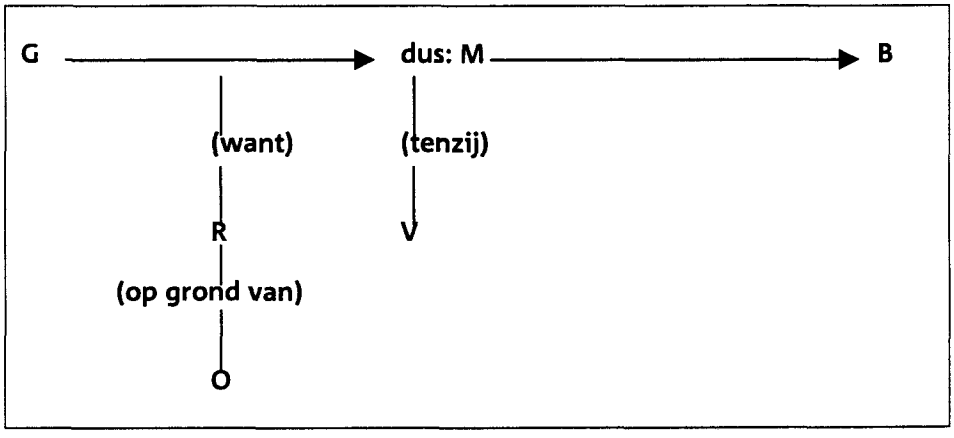

Fig. 3: Schematische weergave Toulmins logica (bron: Van de Graaf en Hoppe, 1992).

3 Gebiedsbeschrijving

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de landschappelijke kenmerken van het gebied (3.1) en de beleidscontext (3.2). Onder het laatste wordt het geldende beleid verstaan dat voor het gebied van kracht is. Voor Beerze-Reusel geldt dat een grote hoeveelheid aan beleidsplannen bestaat, die gevolgen hebben voor de verschillende belangen die in het gebied spelen.

3.1 Landschappelijke kenmerken

Het gebied Beerze-Reusel ontleent zijn naam aan de twee waterlopen de Beerze en de Reusel. Deze twee beken zijn de hoofdwaterlopen in een gebied dat grofweg gelegen is tussen de gemeenten Tilburg, Oisterwijk, Boxtel, Eersel en de Belgische grens (zie figuur 4). Op zijn beurt maakt het weer deel uit van het stroomgebied van de Dommel.

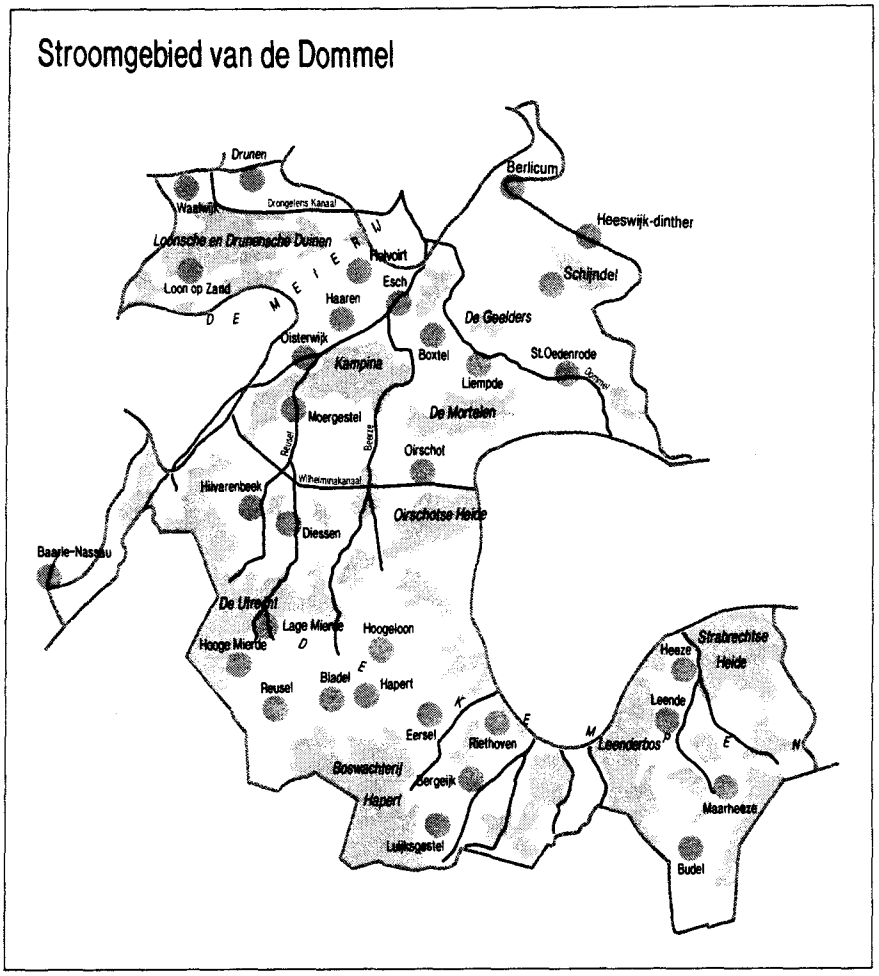

Fig. 4: het gebied Beerze-Reusel als onderdeel van het Stroomgebied van De Dommel (bron: Provincie Noord-Brabant, 1992).

In zijn geheel is dit een glooiend dekzandgebied, waarin dekzandruggen van zuidwest naar noordoost lopen. De beken doorsnijden deze ruggen en stromen noordwaarts. De Beerze en Reusel zijn laaglandbeken die over de gehele lengte door grondwater en afstromend oppervlakte- en regenwater worden gevoed.

De hoge delen van het gebied zijn vrijwel geheel aaneengesloten bossen, heiden en vennen. Het gaat hier om de gebieden:
- Noordelijk: Kerkeinsche Heide, Hildsven, Landgoed Baest, Oirschotse Heide, De Mortelen;
- Midden: Gorp en Rovert, De Utrecht, Het Zwartven, Mispeleindsche Heide, Neterselsche Heide, Landschotsche Heide;
- Zuidelijk: Goor, Kroonvensche Heide, Boswachterij Hapert, Cartierheide.

Tussen de dekzandruggen is het vrij vlak. Dit gedeelte is dan ook in gebruik als landbouwgrond (Van den Aarsen, 1994). De landbouw bestaat voornamelijk uit melkveehouderijen en varkenshouderijen. Met name tegen de Belgische grens komt akkerbouw voor.

Het landschap is visueel gezien overwegend kleinschalig en afwisselend. De dorpskernen zijn omgeven door landbouw-, bos- en natuurgebieden. Er wordt veel in het gebied gerecreëerd (zowel dag- als verblijfsrecreatie).

3.2 Beleidscontext

Het gebied Beerze-Reusel heeft te maken met een groot aantal beleidsplannen. Om enig overzicht te krijgen van de beleidscontext, wordt hieronder een weergave van deze plannen gegeven. Het gaat om het Natuurbeleidsplan, het Structuurschema Groene Ruimte, de Vierde Nota op de Ruimtelijke Ordening Extra, het streekplan en de Nadere Uitwerking Brabant-Limburg.

Natuurbeleidsplan
In het Natuurbeleidsplan (LNV, 1990) is voor het eerst de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) gepresenteerd. Deze EHS moet een ruimtelijk stabiel en duurzaam te behouden netwerk vormen, dat bestaat uit kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en verbindingszones. Kerngebieden zijn gebieden met bestaande waarden van (inter)nationale betekenis. In verbindingszones is het streven om migratiemogelijkheden in stand te houden of te herstellen. Natuurontwikkelingsgebieden zijn gebieden die reële perspectieven bieden voor het ontwikkelen van natuurwaarden van (inter)nationale betekenis of voor het aanzienlijk verhogen van de bestaande natuurwaarden. Een groot deel van het natuurontwikkelingsbeleid is erop gericht een netwerk van natte natuurgebieden tot stand te brengen. Ook voor Beerze-Reusel klinkt deze visie door; voornamelijk langs de waterlopen van de Beerze en de Reusel moet natuur worden ontwikkeld. Onder natuurontwikkeling wordt dan verstaan: "de sturing van processen in de richting van een gewenste ecologische ontwikkeling" (Begrenzingenplan Beerze-Reusel, 1993). Met 'processen' wordt gedoeld op ecologische, fysieke processen. In natuurontwikkelingsgebieden kunnen verschillende instrumenten worden ingezet om de 'gewenste ecologische ontwikkeling te bereiken'. Eén daarvan is het realiseren van natuurontwikkelingsprojecten in daartoe aangewezen gebieden. Beerze-Reusel is als zo'n natuurontwikkelingsproject

aangewezen. Een verdere uitwerking hiervan wordt aan de provincie overgelaten.

Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (1991) en NUBL
In deze nota is het zogenaamde koersenbeleid uitgezet (geel, bruin, groen, blauw). Het stroomgebied van de Reusel valt onder de groene koers. Dat betekent dat de ecologische kwaliteit richtinggevend is voor de ruimtelijke ontwikkeling. Voor de Beerze geldt de bruine koers: hier is landbouw richtinggevend en komt in grote mozaïeken met andere functies voor.

In de VINEX wordt tevens een nadere uitwerking aangekondigd voor Brabant en Limburg, de zogenaamde NUBL (Nadere Uitwerking Brabant Limburg). Onder NUBL-vlag worden problemen gebiedsgericht en geïntegreerd aangepakt in een meerjarig proces van bestuurlijke samenwerking. De vernieuwing van het landelijk gebied is daarbij het richtpunt. De samenwerking is neergelegd in een convenant dat is ondertekend door de Ministeries van LNV, VROM en V&W en de provincies Noord-Brabant en Limburg. Met dit convenant werd tegelijkertijd een stuurgroep in het leven geroepen, die in november 1995 een Plan van Aanpak neerlegde. Dit plan kent drie hoofddoelstellingen:

- De versterking van de dynamiek van het landelijk gebied m.b.t. de agrarische en recreatieve sector
- De verbetering van de fysieke leefomgeving met als thema's mest en ammoniak, water en verdroging en natuur en landschap
- De intensivering van de samenhang in de uitvoering van geïntegreerde projecten

Beerze-Reusel is als gebiedsproject opgenomen in het Plan van Aanpak. Dat betekent dat vanuit NUBL geïnvesteerd wordt in het op gang brengen van processen in Beerze-Reusel die moeten leiden tot de uitvoering van concrete projecten.

De uitvoering en financiering van het plan liep tot 31 december 1998. Voor de periode daarna moeten nog nieuwe afspraken worden gemaakt. Gezien de positieve evaluatie van de periode tot 31 december 1998 is al wel duidelijk dat de gebiedsgerichte, geïntegreerde aanpak van problemen in het gebied worden doorgezet.

Structuurschema Groene Ruimte (1993)
In het SGR wordt Beerze-Reusel aangemerkt als Strategisch Groen Project (SGP) voor natuurontwikkeling. Voor SGP's geldt:

- Dat dit gebieden en projecten zijn van strategische betekenis voor het slagen van belangrijke delen van het beleid voor het landelijk gebied of de geleiding van de verstedelijking in de Randstad.
- Dat er sprake is van een omvangrijke functieverandering die grote invloed heeft op andere functies in dat gebied.
- Dat er voor de realisatie planologische veiligstelling en een forse inzet van andere instrumenten nodig is.

Met het stempel van SGP introduceert het rijk een nieuwe aanpak van beleidsvoering. Deze nieuwe aanpak beoogt "een breed bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak te creëren en te komen tot bestuurlijke binding en samenwerking met andere overheden en particuliere organisaties" (SGR, 1993). De gedachte hierachter is dat het betreffende natuurbeleid sneller gerealiseerd wordt. In de eerste plaats doordat alle betrokkenen

duidelijkheid krijgen als in een vroeg stadium de functieverandering bestuurlijk en ruimtelijk vastgelegd wordt. In de tweede plaats doordat het beleid dan niet doorkruist wordt door andere ontwikkelingen.

Met het SGP wordt getracht om in Beerze-Reusel versneld 2500 ha nieuwe natuur te realiseren. Voor deze functieverandering is 7500 ha landinrichting beschikbaar. De natuurdoeltypen 'begeleid natuurlijk' en 'half natuurlijk' zullen worden nagestreefd[4]. Naast SGP is Beerze-Reusel in het structuurschema aangeduid als:

- Gebied met aandacht voor een goede 'zonering recreatie-natuur'.
- Recreatief-toeristisch gebied als onderdeel van de euregio.
- Onderdeel van het nationaal landschapspatroon (behoud/herstel landschap).
- Gebied met een bosuitbreidingslokatie in het landelijk gebied.

Aanwijzing als SGP betekent dat er extra middelen beschikbaar worden gesteld voor grondverwerving, inrichting en beheer. Dit alles heeft tot doel de EHS versneld te realiseren. Vanwege de Decentralisatie Impuls wordt de begrenzing van het project en de verdere uitwerking aan de provincie overgelaten.

Streekplan (1992)
Het streekplan[5] heeft de koppeling van elkaar versterkende functies en de ontkoppeling van strijdige functies als uitgangspunt genomen (Provincie Noord-Brabant, 1992). Dit is neergelegd in de ruimtelijke hoofdstructuur. Deze is opgebouwd uit:

- de Groene Hoofd Structuur (GHS)
- de Agrarische Hoofdstructuur (AHS)
- de Hoofd Infrastructuur en
- de toeristisch-recreatieve hoofdstructuur

In principe sluit de GHS aan bij de nationale EHS, het verschil is echter dat de functies natuur, landbouw, bosbouw, recreatie en militair gebruik kunnen worden gebundeld als ze elkaar versterken. In die zin heeft de EHS een meer sectoraal karakter.
In het streekplan wordt de provincie opgedeeld in een aantal regio's. Aan iedere regio is een accent gegeven dat richtinggevend is voor de toekomstige ontwikkeling van het gebied. Het Beerze-Reusel gebied valt voor het zuidelijk deel onder regio De Kempen en in het noordelijk deel onder De Meierij. In De Kempen ligt het accent op 'natuur'; in de Meierij valt het gebied onder het accent 'natuur en recreatie/toerisme'. Voor Beerze-Reusel zijn de volgende doelen *per functie* geformuleerd op respectievelijk het gebied van natuur(ontwikkeling), recreatie en toerisme en landbouw:

- de ontwikkeling van (veelal) grondwaterafhankelijke natuurgebieden in een fijnmazig patroon van beekdalen, naast behoud van overige bos- en natuurgebieden;

[4] Dit zijn twee van de vier groepen waarin de natuurdoeltypen vallen. Voor een toelichting op deze groepen en natuurdoeltypen, zie het rapport *Ecosystemen in Nederland*, 1995, Ministerie van LNV/Directie Natuurbeheer.
[5] Het streekplan dateert uit 1992 en is een provinciale uitwerking van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra, de Derde Nota Waterhuishouding, het Natuur Beleidsplan en het Nationaal Milieu Beleidsplan.

- stimulering van recreatie en toerisme in het noordelijk deel van het gebied (de drie attractieparken en recreatieve voorzieningen rond de steden). In het zuidelijke deel een uitbreiding van bestaande dagrecreatiebedrijven;
- ontwikkeling van de rundveehouderij binnen randvoorwaarden van milieu en natuur; binnen de GHS extensivering van de landbouw; ontwikkeling van de intensieve veehouderij in de lokale concentratiegebieden in De Kempen binnen milieurandvoorwaarden om ruimte te bieden aan noodzakelijke hervestigingen binnen deze regio.

Hiernaast zijn voor het landschap en voor water en milieu aparte doelen geformuleerd. Voor wat betreft het landschap gaat het om het volgende

- het versterken van de landschappelijke structuur van beekdalen en dekzandruggen door middel van landschapsbouw en het tegengaan van bebouwing in de beekdalen en doorsnijding van infrastructuur;
- behoud van de identiteit van oude cultuurlandschappen zoals gave delen van beekdalen met aanliggende oudbouwlanden en landgoederen, alsook de broekontginningen;
- behoud en ontwikkeling van besloten landschappen, rekening houdend met agrarische inrichtingseisen;
- beperking van verdere verstening en verglazing (met uitzondering van het glastuinbouwgebied Drunen e.o.).

Voor *water en milieu* zijn de doelen:

- tegengaan van de verdroging van natuur(ontwikkelings)gebieden door vasthouden van gebiedseigen water en handhaving van de kweldruk. Indien noodzakelijk beperking van grondwaterwinning;
- verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater;
- prioritaire inzet van het bodembeschermingsinstrumentarium en objectgericht verzuringsbeleid;
- aanpassing agrarische bedrijfsvoering gericht op vermindering milieubelasting;
- ontwikkeling van recreatie en toerisme met maatregelen ter geleiding van vervoersstromen en beperking van de automobiliteit.

4 Samenwerking in Beerze-Reusel

In hoofdstuk 2 is het analysekader voor het onderzoeken van de samenwerking in Beerze-Reusel kort uiteengezet. Daarbij is een onderscheid gemaakt in het netwerk, het proces en de inhoud van de samenwerking. In dit hoofdstuk krijgen deze aspecten een invulling. In 4.1 wordt een overzicht gegeven van het netwerk van actoren in het gebied. Paragraaf 4.2 gaat in op de interacties. Hierbij wordt nader ingegaan op het interactiepatroon, de invloed van de actoren op de besluitvorming en de geldende regels en procedures. In 4.3 wordt aandacht besteed aan de inhoud van de samenwerking.

4.1 Betrokken actoren

De introductie van de betrokken actoren betekent tegelijkertijd een keuze voor een samenwerkings- of beleidsproces in het gebied. Als netwerk van actoren is gekozen voor de Streekcommissie Beerze-Reusel. De provincie Noord-Brabant heeft een aantal zogenaamde prioritaire gebieden aangewezen waarin de uitvoering van beleid geïntegreerd wordt opgepakt. In deze prioritaire gebieden worden Streekcommissies opgezet waarin de verschillende belangen uit de streek vertegenwoordigd zijn. Het doel hiervan is te komen tot een zo breed mogelijk gedragen uitvoering van de bestaande plannen. Beerze-Reusel is één van de prioritaire gebieden en kent sinds februari 1998 een Streekcommissie. Hierin zal een breed scala aan onderwerpen besproken worden, waaronder natuurontwikkeling. De keuze voor de Streekcommissie is mede ingegeven naar aanleiding van een oriënterend gesprek met dhr. Tönissen van de LNV Directie Zuid. Uit dit gesprek bleek dat natuurontwikkeling het meest concreet aan de orde zou komen in de Streekcommissie.

De Streekcommissie staat niet op zichzelf, maar is ingebed in een grotere organisatorische structuur (zie figuur 5). Voor dit onderzoek ligt de nadruk op het gedeelte waarvan de Streekcommissie het middelpunt is. In de figuur is dat het gedeelte onder de stippellijn. Naast de 'directe omgeving' van de Streekcommissie wordt ook kort aandacht besteed aan de verbanden die er zijn met twee andere actieve samenwerkingsverbanden in het gebied, te weten de Landinrichtings-commissie De Hilver en de Reconstructiecommissie De Hilver.

Streekcommissie
Op 20 februari 1998 is in Hapert de Streekcommissie Beerze-Reusel opgericht. Dit geschiedde door het ondertekenen van het Instellingsbesluit. De commissie heeft primair een coördinerende, stimulerende, initiërende en evaluerende rol tussen de overheden en organisaties in het gebied en provincie en rijk. De hoofddoelstelling is het samen met de streek op gang brengen van een proces van uitvoering van ruimtelijk-, natuur-/landschaps-, water en milieubeleid in het gebied Beerze-Reusel door het opstarten, uitvoeren en uitwerken van concrete projecten.

De Streekcommissie telt achttien leden die opgedeeld zijn in drie clusters. Het gaat om de clusters 'landbouw', 'natuur, landschap, jagers en recreatie' en 'overheden'. Hieronder wordt weergegeven welke actoren onder de clusters vallen.

Landbouw
- Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO[6]), afdeling Midden-Brabant (2 leden);
- ZLTO, afdeling De Kempen (2 leden);
- Vereniging Agrarische Belangen Ondersteuning (VABO) (1 lid).

Natuur, landschap, jagers en recreatie
- RECRON (1 lid);
- Brabantse Milieu Federatie en terreinbeheerders (1 lid);
- Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en Wildbeheer-eenheden (WBE's) (1 lid);
- Natuur- en milieuorganisaties (2 leden).

Overheden
- Gemeente Reusel-De Mierden (1 lid);
- Gemeente Bladel (1 lid);
- Gemeente Eersel (1 lid);
- Gemeente Oirschot (1 lid);
- Gemeente Hilvarenbeek (1 lid);
- Waterschap De Dommel (1 lid).

Voor de vertegenwoordiging van de gemeenten geldt dat zoveel mogelijk de wethouder met ruimtelijke ordening in het pakket, deelneemt aan de Streekcommissie.

Alle clusters tezamen tellen 16 Streekcommissieleden. Het 17e lid is de voorzitter, dhr. Van Houdt. Hij is oud-burgemeester van een aantal gemeenten in het gebied en tevens betrokken bij het Waterschap De Dommel (lid dagelijks bestuur) en de kavelruil Bergeijk/Keersop. Dhr. Van Houdt is met instemming van alle leden tot voorzitter gekozen.
Naast de voorzitter is er een secretaris. Deze is afkomstig van het projectbureau en is tevens de gebiedscoördinator. Dit laatste houdt in dat deze persoon het aanspreekpunt bij de provincie is.

Om de Streekcommissie in bestuurlijke zin zo sterk mogelijk te maken is gekozen voor bestuurders als vertegenwoordigers van de betrokken partijen.

Ambtelijke Projectgroep
De Streekcommissie wordt ondersteund door de ambtelijke projectgroep. Deze projectgroep bestaat uit ambtelijke vertegenwoordigers van de betrokken partijen. Zij zitten niet in de Streekcommissie. De vertegenwoordiging in de projectgroep is niet uniform. Een voorbeeld hiervan is de vertegenwoordiging van de gemeenten. Sommige gemeenten vaardigen een ambtenaar van de afdeling milieu af, terwijl van een andere gemeente een ambtenaar van de afdeling ruimtelijke ordening aanwezig is. De projectgroep bereidt inhoudelijk de vergaderingen van de Streekcommissie voor, fungeert als klankbord voor dezelfde commissie en voor het projectbureau en zal worden betrokken bij de projectbegeleiding.

[6] Sinds 1 januari 1999 is de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond samengegaan met de gewestelijke Land- en Tuinbouw Organisatie. Zij gaan nu verder onder de naam ZLTO.

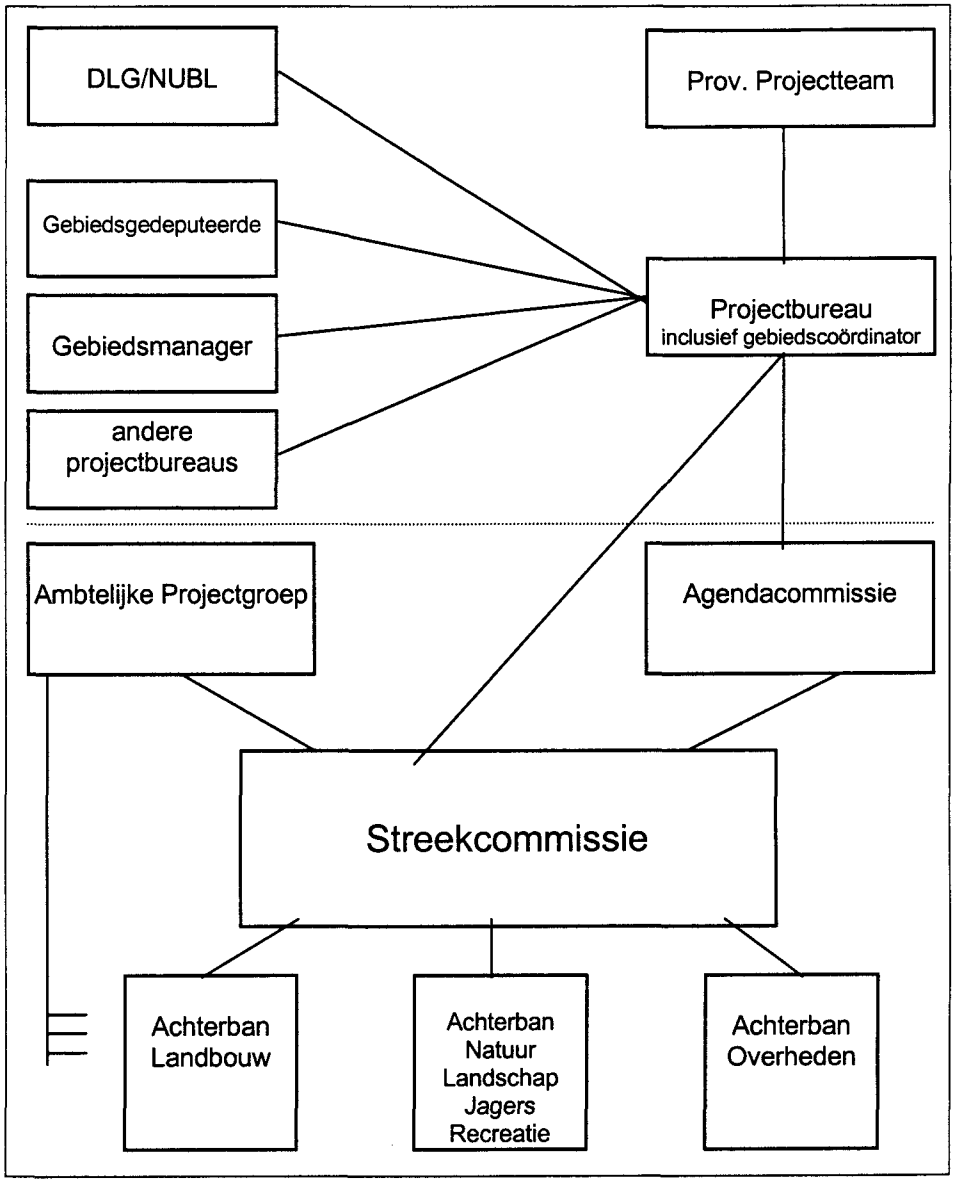

Fig. 5: Organisatorische structuur in Beerze-Reusel (bron: J. van Dijck, gebiedscoördinator Beerze-Reusel).

Agendacommissie
Ter voorbereiding van de vergaderingen van de Streekcommissie is de Agendacommissie in het leven geroepen. De verschillende clusters zijn daarin door één Streekcommissielid vertegenwoordigd:

- Landbouw: één van de twee vertegenwoordigers van ZLTO De Kempen;
- Natuur, landschap, Jagers en Recreatie: de vertegenwoordiger van de BMF;
- Overheden: de vertegenwoordiger van de gemeente Eersel.

Projectbureau
Voor de Streekcommissie is ook het Projectbureau van direct belang. Zij verzorgt vanuit de provincie het secretariaat van de Streekcommissie.

Andere actieve samenwerkingsverbanden in Beerze-Reusel

Landinrichtingscommissie De Hilver
In 1997 is het Landinrichtingsproject De Hilver in uitvoering genomen, nadat de stemming had aangetoond dat het project een breed draagvlak in de streek geniet. De Streekcommissie en de Landinrichtingscommissie De Hilver hebben in december 1998 naar elkaar uitgesproken dat het belangrijk is om regelmatig contact met elkaar te hebben om de uitvoering van projecten te versterken. Daarvoor is afgesproken dat een lid van de Streekcommissie de vergaderingen van de Landinrichtingcommissie bijwoont. Het lid van de Streekcommissie is één van de twee vertegenwoordigers van de lokale natuur- en milieuorganisaties. Op ambtelijk niveau zorgt een lid van het provinciaal projectteam voor de communicatie richting de projectgroep. Deze persoon is zelf lid van de Landinrichtingscommissie.

Reconstructiecommissie De Hilver
In 1997 werd de varkenshouderijsector geconfronteerd met de varkenspest. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de *Wet Herstructurering Varkenshouderij* en de voorbereiding van de *Reconstructiewet* in de concentratiegebieden voor de intensieve veehouderij. Het grondgebied van de gemeenten die in de Streekcommissie vertegenwoordigd zijn, is aangewezen als een dergelijk concentratiegebied. De bedoeling van de Reconstructiewet is te streven naar een economisch duurzaam landelijk gebied en verbetering van de fysieke leefomgeving. Daarbij wordt uitgegaan van een gebiedsgerichte aanpak. De uitvoering van de reconstructie zal naar verwachting niet eerder dan in de loop van het jaar 2000 aanvangen. Het Ministerie van LNV start in 1999 met een aantal pilotprojecten die als landelijk voorbeeld gaan dienen voor de reconstructie van de varkenssector. Het buitengebied van de gemeente Hilvarenbeek en een gedeelte van de gemeente Oisterwijk is aangewezen om als een dergelijk voorbeeld te dienen (zie bijlage: krantenartikel 'Beeks proefproject varkens zeker', *Brabants Dagblad*, 21 januari 1999).
De aanwijzing als pilotproject betekent dat een *Reconstructiecommissie De Hilver* wordt opgericht. Het project valt uiteen in twee delen: allereerst wordt een reconstructieplan opgesteld. Hiervoor wordt aansluiting gezocht bij het landinrichtingsplan De Hilver. In de tweede plaats wordt uitvoering gegeven aan het reconstructieplan. Voor de eerste fase, het maken van een reconstructieplan, wordt een afgevaardigde van de Streekcommissie als toehoorder opgenomen in de Reconstructiecommissie. Concreet zal de vertegenwoordiger van de gemeente Reusel-De Mierden deze taak op zich nemen. Op ambtelijk niveau zal de projectgroep en het provinciaal projectteam de totstandkoming van het reconstructieplan ondersteunen.

4.2 Interacties

In hoofdstuk 2 werd duidelijk dat de interacties beïnvloed worden door: het interactiepatroon, de invloed van de actoren op de besluitvorming en de geldende regels en procedures. De beschrijving van de interacties geschiedt aan de hand van deze kenmerken.

Interactiepatroon
De actoren ontmoeten elkaar in de vergaderingen van de Streekcommissie. In de regel zijn er twee tot vier bijeenkomsten per jaar. De leden geven over het algemeen aan dat ze zeer tevreden zijn over de sfeer in de commissie. Daarbij valt op dat de voorzitter door de betrokkenen gewaardeerd wordt als een persoon die op een positieve manier het constructieve overleg stimuleert. Hiernaast heeft een werkconferentie eind mei 1998 een goede invloed gehad op de sfeer. In deze werkconferentie werden de leden van de Streekcommissie uitgenodigd om elkaar te leren kennen en kennis te nemen van elkaars standpunten. Volgens de meeste betrokkenen heeft dit voor een "vliegende start" gezorgd.
De reden dat de meeste leden van de Streekcommissie hebben besloten om deel te nemen is dat ze beseffen dat het samenwerken in de Streekcommissie hun organisatie een kans geeft om mee te praten over de manier van uitvoering van het geldende beleid in het gebied. Daarbij wordt beseft dat een integrale benadering de meeste kans op succes biedt. De reden die daarachter ligt is dat ieder belang in het gebied meegenomen zou moeten worden. Bovendien gaan overheidsplannen ook steeds meer uit van een aanpak waarin de verschillende functies van het landelijk gebied naast elkaar en geïntegreerd voorkomen.

De Agendacommissie speelt in de voorbereiding van vergaderingen een belangrijke rol. Deze commissie wordt voorgezeten door de voorzitter van de Streekcommissie. Ook hier wordt de sfeer als positief en constructief ervaren.

Eén van de essentiële punten in het werk van de Streekcommissie is dat de leden zorg moeten dragen voor een terugkoppeling naar de achterban. Dit gebeurt in het geval van het cluster 'natuur, landschap, jagers en recreatie' door het organiseren van achterbanoverleggen. Hier worden voornamelijk lokale natuur- en milieuorganisaties en WBE's ingelicht over de stand van zaken in de Streekcommissie. Het cluster 'landbouw' koppelt terug via de ledenbijeenkomsten voor haar achterban. In het cluster 'overheden' verloopt de terugkoppeling tot nu toe problematisch. In de eerste plaats komt dat doordat in de Streekcommissie niet alle vertegenwoordigers van gemeenten op komen dagen. In de tweede plaats, in het verlengde hiervan, speelt duidelijk mee dat de meeste gemeenten het belang van de Streekcommissie niet voldoende inzien. Een reden hiervoor kan zijn dat de gemeenten prioriteit leggen bij de werkzaamheden die voortvloeien uit de gemeentelijke herindeling. Hiervoor moeten bijvoorbeeld de bestemmingsplannen buitengebied worden aangepast. Vooralsnog wordt hierin geen link gelegd met de werkzaamheden van de Streekcommissie.
Over het succes van de terugkoppeling naar de achterban kunnen op dit moment moeilijk uitspraken worden gedaan, omdat het samenwerkingsproces net is opgestart.

Invloed op de besluitvorming
Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat de Streekcommissie nieuw beleid gaat maken. Ze moet in hoofdzaak het geldende beleid bij elkaar brengen en de uitvoering ervan stimuleren. De geïnterviewde leden van de Streekcommissie hebben dit ook allen voor ogen. Als belangrijkste middel wordt het uitvoeren van projecten binnen het bestaande beleidskader genoemd. Over de concrete invulling heeft de Streekcommissie wel iets te

zeggen. Dat wordt ook beseft door de leden. Deze projecten kunnen worden gefinancierd via:

- Nader Uitwerking Brabant Limburg
- Bijdrageregeling Gebiedsgericht Milieubeleid
- Gebiedsgerichte Bestrijding Verdrogingsprojecten
- Landinrichting Beerze-Reusel (opgenomen in de LNV-begroting)

Uiteindelijk kan de Streekcommissie advies uitbrengen aan de provincie over de manier waarop het beleid uitgevoerd kan worden. De provincie dient dit echter ten allen tijde goed te keuren. Daarom is het projectbureau Beerze-Reusel ook nauw betrokken bij de Streekcommissie. De gebiedscoördinator, die onder het projectbureau valt, is tevens secretaris van de Streekcommissie (zie onder actoren).

Geldende regels en procedures
In het Instellingsbesluit van 20 februari 1998 zijn een aantal regels en procedures opgenomen, die het organisatorisch kader vormen van het samenwerkingsproces:

- De leden zitten niet op persoonlijke titel in de commissie.
- De terugkoppeling met de achterban is van groot belang voor het functioneren van de commissie.
- De commissie kent geen plaatsvervangende leden.
- De leden kiezen voor een integrale, gebiedsgerichte, uitvoeringsgerichte aanpak van gebiedsknelpunten op basis van afstemming, samenwerking en medewerking in beleidsmatige, projectmatige, personele en/of financiële zin.
- De besluitvorming vindt plaats met meerderheid van stemmen.
- De voorzitter heeft bij stemmingen een adviserende stem. Als de stemmen staken is zijn stem beslissend.

Daarnaast spelen ongetwijfeld ook niet formele regels een rol. Hierin is echter onvoldoende inzicht verkregen.

4.3 De inhoud

In hoofdstuk twee werd aangegeven dat onder de term inhoud de perceptie van de verschillende actoren over natuurontwikkeling aan besproken zou worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van Toulmins logica. Eerder werd al gemeld dat in Beerze-Reusel het onderwerp natuurontwikkeling één van de vele zaken is, waarover de verschillende actoren van gedachten (zullen gaan) wisselen. Vanwege de jonge leeftijd van de Streekcommissie is men hier nog niet in detail mee bezig geweest. Wel hebben de betrokken actoren namens hun achterban hun gedachten over natuurontwikkeling en vooral over wat de voorwaarden moeten zijn wil natuurontwikkeling gerealiseerd worden. Om toch een beeld te hebben over de mogelijke projecten die kunnen gaan spelen op het gebied van natuurontwikkeling en dus de mogelijke discussie die hieraan verbonden kan zijn, worden hier eerst kort de projecten geschetst die vanuit de Streekcommissie op dit gebied worden voorgesteld. Hierna wordt ingegaan op de perceptie over natuurontwikkeling van de betrokken actoren.

4.3.1 Projecten op het gebied van natuurontwikkeling

In het gebiedsperspectief van Beerze-Reusel zijn alle doelstellingen van de Streekcommissie weergegeven. Eén van de doelstellingen is *"het versneld realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur binnen de komende 15-20 jaar"* (Streekcommissie Beerze-Reusel, 1999). Logisch redenerend zou natuurontwikkeling een instrument kunnen zijn om deze doelstelling te bereiken. Dit wordt echter niet met zoveel woorden in het gebiedsperspectief gezegd. Een volgende doelstelling die ook betrekking kan hebben op natuurontwikkeling is *"het creëren van een duurzaam landschappelijk raamwerk voor behoud, herstel en ontwikkeling van bos en landschap"*.
De twee hier genoemde doelstellingen waarin natuurontwikkeling tot uiting kan komen, worden uitgewerkt in een aantal zogenaamde *"uitvoeringszaken"*, te weten:

1. Het realiseren van aaneengesloten, afgeronde ecologische structuren van voldoende omvang (circa 2500 ha.), die onderling met elkaar verbonden worden t.b.v. uitwisseling en verbreding op basis van de opgestelde EHS-streefbeelden. Hieronder wordt ook de aanleg van ecologische verbindingszones begrepen. Voor 1999 wordt ernaar gestreefd de volgende prestaties neer te zetten: zoveel als mogelijk uitvoering geven aan EHS-streefbeelden, zorgdragen voor een goede communicatie, het opstellen van een aankoopstrategieplan en het verrichten van grondruilingen.
2. Wat betreft de laatste twee punten ligt er een verband met de uitvoeringszaak die onder de categorie *"overige doelstellingen"* valt, namelijk het instellen van een grondbank in het gebied om grondruilingen mogelijk te maken.
3. Het opheffen van bestaande, infrastructurele barrières in het gebied. Onder andere provinciale wegen, rijkswegen, kanalen. In 1999 zal inzicht moeten worden verkregen in de ligging van knelpunten. Bovendien zullen twee projecten onder deze uitvoeringszaak worden opgepakt.
4. Het versneld uitvoeren van waterconserveringsmaatregelen en anti-verdrogingsmaatregelen in en in de directe nabijheid van de bos- en heidegebieden en beekdalen. Dit om gebiedseigen water zoveel mogelijk vast te houden. De prestatie op dit gebied voor 1999 zal bestaan uit de opstart van minimaal 10 projecten die bijdragen aan het bestrijden van de verdroging in het gebied.
5. Ontwikkeling van een landschappelijk raamwerk op basis van landschaps-ecologische waarden (natuur) en aardkundige, cultuurhistorische en ruimtelijk-visuele waarden (landschap). Bij de ontwikkeling van het raamwerk is aandacht voor de versterking van ecologische verbindingszones en soortbiotopen belangrijk (vlinders, struweelvogels, weidevogels, bos- en heidevogels, moerasvogels, amfibieën, reptielen en vissen). Voor 1999 is het plan dat er minimaal 15 projecten opgestart worden die invulling aan deze activiteit geven.
6. Het bevorderen van gevarieerde beekmilieus. In 1999 zullen minimaal 5 projecten worden gestart die hiertoe bijdragen.
7. Het nader bezien waar extra bos wenselijk/noodzakelijk is, bijvoorbeeld in het kader van overgang van dorpen naar het buitengebied, stedelijke ontwikkelingen, versterking van het landschap, recreatieve zonering, houtproduktie en/of waterbuffering. Voor 1999 streeft de commissie ernaar om duidelijkheid te krijgen over locaties waar extra bos aangelegd kan worden.

De genoemde uitvoeringszaken bestaan voorlopig op papier, maar hebben de instemming van de gehele Streekcommissie. In de uitvoering ervan is het de bedoeling dat zoveel mogelijk wordt samengewerkt tussen de betrokken partijen.

4.3.2 De perceptie van natuurontwikkeling

Wat de perceptie van natuurontwikkeling betreft, wordt gebruik gemaakt van Toulmins logica. Voor de verschillende clusters is de invulling hiervan per basiselement weergegeven in een schema. Het gaat achtereenvolgens om het cluster 'landbouw', het cluster 'natuur, landschap, jagers en recreatie' en het cluster 'overheden'.
Eén van de hoofdvragen van het onderzoek was het achterhalen van de condities waaronder natuurontwikkeling kansrijk is in de samenleving. De condities die actoren hebben weergegeven, zijn onder het element 'voorbehoud' weergegeven.

Landbouw

Bewering	Natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd.
Gegeven	Omdat in de verschillende plannen van het rijk en de provincie aangegeven staat dat natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd. Dit is ook één van de afspraken die in de Streekcommissie is gemaakt en waar alle leden achterstaan.
Rechtvaardiging	Want er moet naar een win-win situatie gestreefd worden, daarin is natuur (net als landbouw) één van de belangen die aandacht zal krijgen.
Ondersteuning	Dit gebeurt op grond van het feit dat aan alle belangen die in het gebied spelen, gedacht moet worden. Doordat natuur daar ook bij hoort wordt het in de samenwerking meegenomen.
Voorbehoud	• Mits er voor de landbouw voordelen te halen zijn door bijvoorbeeld het beheer van natuurontwikkeling bij de agrariërs te leggen. • Mits er voor de ontwikkeling van bos geen gronden aan de landbouw worden onttrokken. (Deze twee uitspraken moeten gezien worden in het kader van de discussie die er in de Streekcommissie is gevoerd over het functioneren van de commissie als Landinrichtingscommissie voor het SGP Beerze-Reusel). • Mits de kwaliteit van nieuwe natuur voorop staat. Het moet met andere woorden gaan om 'niet meer natuur, maar betere natuur'. • Mits agrariërs mee kunnen werken op vrijwillige basis. • Mits een goede financiële vergoeding wordt gegeven als er land moet worden afgestaan voor natuurontwikkeling of als meegewerkt wordt aan agrarisch natuurbeheer.
Modale term	Zeker.

Schema 1: natuurontwikkeling volgens het cluster landbouw.

Natuur, landschap, jagers, recreatie

	Natuur/landschap	Jagers	Recreatie
Bewering	Natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd.	Idem	Idem
Gegeven	Omdat in de verschillende plannen van het rijk en de provincie aangegeven staat dat natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd. Dit is ook één van de afspraken die in de Streekcommissie is gemaakt en waar alle leden achterstaan.	Idem	Idem
Rechtvaardiging	Want de bescherming van natuur en de ontwikkeling ervan in Beerze-Reusel is belangrijk.	Want natuur is onderdeel van onze leefomgeving.	Want natuur is het decor waarbinnen gerecreëerd wordt.
Ondersteuning	Omdat natuur één van de voorwaarden is voor een gezonde en duurzame omgeving. Natuurontwikkeling kan helpen dit te verwezenlijken.	Omdat iedereen baat heeft bij een gezonde natuur. Door natuurontwikkeling kan die natuur door de mens op een goede manier beheerd worden.	Omdat natuurontwikkeling dit decor kan verfraaien.
Voorbehoud	• Mits er meer in grote eenheden wordt gedacht en het niet alleen gaat om kleinschalige natuurontwikkelingsprojecten. • Mits er genoeg financiële middelen voor projecten bestaan en deze ook echt van de grond komen (niet stranden in de ambtelijke molens).	• Mits particulier natuurbeheer een volwaardige plaats krijgt in de natuurbescherming en natuurontwikkeling. Een middel daartoe is een betere vergoeding voor landgoedeigenaren voor het beheer en in ontwikkeling brengen van hun gronden. • Mits de eenzijdige aandacht voor vegetatie in de natuurontwikkelingsdiscussie verdwijnt. Het is van groot belang dat gedacht wordt in termen van ecosystemen, waarin ook dieren een volwaardige plaats krijgen. • Mits de mythe dat de natuur zichzelf kan reguleren ontkracht wordt. Zelfs op de kleine terreinen is een vorm van wildbeheer noodzakelijk om het ecosysteem gezond te houden.	• Mits in het gebiedsperspectief genoeg aandacht bestaat voor recreatie. • Mits recreatie positief benaderd wordt en niet als iets wat negatief uitwerkt op de kwaliteit van de natuur.
Modale term	Zeker	Idem	Idem

Schema 2: natuurontwikkeling volgens het cluster natuur, landschap, jagers en recreatie.

Overheden

	Gemeenten	Waterschap
Bewering	Natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd.	Idem
Gegeven	Omdat in de verschillende plannen van het rijk en de provincie aangegeven staat dat natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd. Dit is ook één van de afspraken die in de Streekcommissie is gemaakt en waar alle leden achterstaan.	Idem
Rechtvaardiging	Want natuur en cultuur horen bij de mensen.	–
Ondersteuning	Omdat natuur en cultuur mensen twee soorten kwaliteit geven die nodig zijn voor ons dagelijks bestaan. Ten eerste een 'beeldkwaliteit' en ten tweede een 'ecologische kwaliteit'.	–
Voorbehoud	• Mits de gemeenten een regisseursfunctie te vervullen in de Streekcommissie. De commissie is het podium waar initiatieven hun weg moeten vinden, de gemeenten kijken van een afstand toe. • Mits de juiste informatie op de juiste manier bij de gemeenten komt, daarom dient er in de Streekcommissie veel aandacht uit te gaan naar een goede communicatie. • Mits de gemeenten financiële middelen vrijmaken om initiatieven uit de Streekcommissie te realiseren. • Mits de gemeenten zelf ook beleid ontwikkelen naar aanleiding van de afspraken in de Streekcommissie.	• Mits waterretentie bij natuurontwikkeling speciale aandacht krijgt. • Mits er sprake is van een maatschappelijk draagvlak voor natuurontwikkeling, dat wil zeggen dat de mensen die in de streek wonen er heil in zien. • Mits beherende instanties verantwoording afleggen over de manier waarop zij met een gebied waar natuur is ontwikkeld, omgaan. Daarbij wordt aangegeven hoe er beheerd wordt, welke ingrepen er nodig zijn en wat de relatie is met de omliggende gronden. • Mits betrokkenen het gevoel krijgen dat natuurontwikkeling in het belang is van zowel de natuur als de betrokkenen zelf. • Mits vooraf in een gebied waar natuur wordt ontwikkeld duidelijk is wat je ermee wilt en hoe het gedaan gaat worden. • Mits de directe omgeving baat heeft bij natuurontwikkeling. Dit kan door de ontwikkelde gebieden open te stellen voor het publiek.
Modale term	Zeker	Idem

Schema 3: natuurontwikkeling volgens het cluster overheden.

5 Conclusies

Voor 1998 kende het onderzoek naar maatschappelijk kansrijkdom de volgende doelstelling:
Het verkrijgen van inzicht in de maatschappelijke kansrijkdom van het realiseren van natuurontwikkeling en de manier waarop die kansrijkdom kan worden gestimuleerd.

De centrale vraag en deelvragen die hierbij is geformuleerd, zijn de volgende:
Wat zijn de condities waaronder natuurontwikkeling kansrijk is in de maatschappij?

1. *Welke ingrepen in het ecosysteem worden er voorgesteld?*
2. *Welke actoren spelen een rol in het sociale systeem of het netwerk rond de veronderstelde ingrepen in het gebied?*
3. *Wat zijn de verhoudingen tussen deze actoren, hun belangen, hun doelen en hun mogelijke invloed op de besluitvorming over de te realiseren maatregelen?*
4. *Wat zijn de meningen van de betrokken actoren over ingrepen in het fysieke milieu en wat zijn de condities waaronder deze ingrepen voor hen acceptabel zijn?*

Om uitspraken hierover te doen is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksstrategie, namelijk de case-study. Uiteindelijk is het gebied Beerze-Reusel in de provincie Noord-Brabant als onderzoeksgebied uitgekozen en de Streekcommissie uit deze regio als netwerk van actoren. In dit laatste hoofdstuk zal allereerst worden teruggekoppeld naar de doel- en vraagstelling. het eerste gedeelte van de doelstelling: de condities waaronder natuurontwikkeling kansrijk is in de samenleving (5.1). Vervolgens wordt ingegaan op het tweede gedeelte van de doelstelling: de manier waarop kansrijkdom kan worden gestimuleerd (5.2). Daarmee komt het verdere verloop van het onderzoek in het project 'Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling' onder het DLO-programma 'Biodiversiteit' aan bod.

5.1 Natuurontwikkeling in Beerze-Reusel

In Beerze-Reusel wordt getracht circa 2500 ha. nieuwe natuur te realiseren. Dit vloeit voort uit het Structuurschema Groene Ruimte, waarin het gebied als Strategisch Groenproject voor natuurontwikkeling wordt aangewezen. Deze functieverandering van het gebied komt overeen met wat andere plannen op rijks- en provinciaal niveau aangegeven.

Voor het gebied bestaan een aantal beleidskaders die de komende jaren hun uitvoering moeten krijgen. Om die uitvoering te realiseren, coördineren en te stimuleren is de Streekcommissie Beerze-Reusel in het leven geroepen. Bovendien kan de commissie de provincie adviseren in de uitvoering van het beleid.
Omdat de Streekcommissie het kader is waarbinnen het meest concreet gesproken gaat worden/wordt over natuurontwikkeling, is dit orgaan centraal komen te staan in het onderzoek.

In de commissie zitten vertegenwoordigers uit het gebied. Het gaat dan om vertegenwoordigers vanuit de landbouw (ZLTO en VABO), natuur en landschap (BMF en lokale natuur- en milieuorganisaties), jagers (KNJV en WBE's), recreatie (RECRON), water (Waterschap) en de gemeenten.
Het is voor de leden van de Streekcommissie duidelijk dat ze formeel via dit orgaan geen bevoegdheden hebben om beleidsbeslissingen te nemen. Deze bevoegdheid ligt bij de provincie.

De Streekcommissie opereert vanuit een Intentieverklaring en een Instellingsbesluit dat in februari 1998 is ondertekend. Hierin wordt onder andere aangegeven met welke intentie de commissieleden de samenwerking in het gebied in zijn gegaan. Er is daarbij een belangrijke rol weggelegd voor een geïntegreerde aanpak in de uitvoering van het beleid dat voor het gebied geldt.
Hiernaast worden een aantal regels en procedures aangegeven over de status van de commissie en de manier waarop in de commissie besluiten kunnen worden genomen.

De betrokken actoren die voor het onderzoek benaderd zijn, staan positief tegenover natuurontwikkeling. Op zich is dat niet vreemd, omdat vanuit het rijk en de provincie duidelijk is aangegeven dat natuur en natuurbescherming een prominente plaats in het stroomgebied van de Beerze en de Reusel hebben. Zo is in het SGR aangegeven dat Beerze-Reusel de status van SGP heeft met de bedoeling om natuurontwikkeling versneld te realiseren. In het streekplan van de provincie wordt in het gebied het accent gelegd op natuur en ook andere plannen en initiatieven reiken een kader aan waarbinnen voor natuurontwikkeling een belangrijke rol is weggelegd.
Dat de actoren positief tegenover natuurontwikkeling staan, wil nog niet zeggen dat dit makkelijk te realiseren is. Want, zo laten de tabellen uit hoofdstuk vier zien, aan de inzet van natuurontwikkeling zijn voor de meeste actoren een aantal voorwaarden verbonden (zie schema's 1, 2 en 3). Deze voorwaarden geven de condities aan waaronder natuurontwikkeling in de visie van de geïnterviewde Streekcommissieleden succesvol gerealiseerd kan worden. Tenminste als uitgegaan wordt van een gezamenlijke, geïntegreerde aanpak van problemen in het gebied. Dat wil zeggen een aanpak waarin ieder belang uit de streek is vertegenwoordigd en waarin alle betrokkenen samen de uitvoering middels projecten ter hand nemen. Een dergelijke aanpak is de hoofddoelstelling van de Streekcommissie.

Een moeilijk punt is echter de betrokkenheid van de achterban van de Streekcommissieleden. De Streekcommissie bestaat uit personen die bestuurlijke ervaring hebben en over het algemeen goed op de hoogte zijn van de geldende beleidskaders. Bovendien zijn de meeste leden bewust van het belang van de afspraken in de Streekcommissie. Voor een individueel lid van de achterban kan dat anders liggen. In interviews is bijvoorbeeld meerdere malen naar voren gekomen dat leden van de Streekcommissie verwachten dat het uitvoeren van in de Streekcommissie besproken projecten niet zonder horten of stoten vanuit de achterban zal verlopen. Het besef dat dit in de nabije toekomst een probleem kan gaan worden, heerst in de gehele Streekcommissie. Het is daarom niet verwonderlijk dat de commissie in 1999 veel aandacht aan communicatie wil besteden. Dat gaat bijvoorbeeld om het informeren van agrariërs over de aspecten van de herstructurering.

Geconcludeerd kan worden dat vanuit ieder cluster een aantal specifieke condities worden aangegeven voor de realisering van natuurontwikkeling. Omdat in het gebied uit wordt gegaan van een geïntegreerde aanpak, moet met al deze condities rekening worden gehouden. Speciaal aandachtspunt daarbij is de rol van de achterban. Zij moeten uiteindelijk de uitvoering van projecten dragen. Vanuit de Streekcommissie wordt dit onderkend en dat uit zich in een aantal projecten waarbij speciale aandacht uitgaat naar het informeren van de achterban. Deze projecten concentreren zich voorlopig op de sector landbouw.

5.2 Stimulering Maatschappelijke Kansrijkdom

Aangezien de betrokken actoren achter de realisering van natuurontwikkeling staan, kan geconcludeerd worden dat in principe een draagvlak voor werkelijke uitvoering bestaat. De komende tijd komt het erop aan dat een manier wordt gevonden waarin de verschillende genoemde condities uit de schema's 1, 2 en 3 naar een gemeenschappelijk niveau voeren. De Streekcommissie lijkt vooralsnog een geschikt netwerk, omdat hierin de verschillende belangen zijn vertegenwoordigd. Bovendien zijn de leden van de commissie tot op heden tevreden over de aanpak en de manier van samenwerken. Doorgaan op de weg die de Streekcommissie is ingeslagen ligt daarom voor de hand.

Voor de opdrachtgever, het Ministerie van LNV, betekent deze constatering dat een gebiedsgerichte, geïntegreerde aanpak zoals in de Streekcommissie Beerze-Reusel, vooralsnog haar vruchten lijkt af te werpen.

Voor het onderzoek 'Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling' betekent deze constatering het volgende:

1. Het is interessant om het samenwerkingsproces te blijven volgen om te achterhalen of door de aanpak van de Streekcommissie daadwerkelijk natuurontwikkeling gerealiseerd zal gaan worden op een manier die door de betrokken actoren gedragen wordt. Het gaat er dan om op welke manier de geformuleerde condities terug komen in de uiteindelijke uitvoering van het geldende beleid. Informatie hierover en analyse hiervan kan de betrokken overheden op alle niveaus leren in hoeverre een dergelijke aanpak succesvol is. De uitspraken die uiteindelijk gedaan worden gelden echter alleen voor het gebied Beerze-Reusel en zullen waarschijnlijk moeilijk te generaliseren zijn. Daardoor wordt het moeilijk om uitspraken te doen voor andere gebieden waar op grote schaal natuurontwikkeling moet worden gerealiseerd.
2. Het onderzoek van het IBN-DLO wordt ook in 1999 voortgezet. De oorspronkelijke plannen voor het onderzoek in 1999 omvatten het opstellen van een ecologisch-maatschappelijk model van de kansrijkdom van natuurontwikkeling. Het onderzoek in 1998 naar maatschappelijke kansrijkdom van natuurontwikkeling heeft aan het licht gebracht welke maatschappelijke condities belangrijk zijn om de doelstellingen van natuurontwikkeling te halen. Voor de betrokken actoren zijn deze condities te vinden in de schema's 1, 2 en 3. In het ecologische deel van het onderzoek naar kansrijkdom van natuurontwikkeling (onder leiding van Van Dobben) zijn de ecologische condities verkend. De tot nu toe opgedane kennis over zowel de

maatschappelijke als ecologische condities vormen een basis voor het opstellen van een ecologisch-maatschappelijk model van kansrijkdom van natuurontwikkeling. De volgende stap in het onderzoek behelst een verkenning van de mogelijkheden voor een dergelijk model. Hiervoor is de inbreng van deskundigen noodzakelijk uit de beleidspraktijk, maar ook uit de wereld van de modelbouw noodzakelijk. In het verlengde daarvan verdient het aanbeveling een begeleidingscommissie in te stellen met zowel vertegenwoordigers van de verschillende overheden en eventueel belangengroepen als de onderzoekswereld.

5.3 Reflectie

De laatste paragraaf van dit tussenrapport is gereserveerd voor een reflectie op de manier waarop het onderzoek is gedaan. In de eerste plaats wordt hier aandacht besteed aan de keuze van het netwerk. Gekozen is hier voor de Streekcommissie. Daardoor is veel aandacht uitgegaan naar de directe en informele 'netwerkomgeving' van de Streekcommissie. Het gevolg hiervan is dat relatief weinig aandacht is besteed aan de formele en machtsrelatie met provinciale instanties, de regiodirectie Zuid van LNV en het Ministerie van LNV in Den Haag.

In de tweede plaats, en als gevolg van de keuze voor de Streekcommissie, is de nadruk gelegd op de perceptie over natuurontwikkeling van de betrokken actoren van deze commissie. Daardoor heeft het onderzoek de culturele context (de denkbeelden van de betrokken actoren) geaccentueerd en de meer andere belangrijke aspecten naar de achtergrond geschoven. Hier kan bijvoorbeeld gedacht worden aan sociaal-geografische kenmerken van een gebied: economische structuur, ontwikkeling van de bevolking, e.d., maar ook aan de formele en machtsrelaties en de keuze van de sturingsfilosofie van de overheid. De maatschappelijke condities zijn daardoor in termen van de percepties van de betrokken actoren gedefinieerd. Daarbij is geen waarde gegeven aan het belang van deze percepties voor de kansrijkdom van natuurontwikkeling.

Voor vervolgonderzoek is het zeker aan te bevelen om in het kader van de maatschappelijke condities meer aandacht te besteden aan de kenmerken die in dit onderzoek op de achtergrond zijn geschoven.

Literatuur

Aarsen, L. van den, 1994, *Randvoorwaarden voor natuurlijke kwaliteit in pleistocene zandgebieden*, LUW Wageningen (dissertatie)

Bouwer, K. en P. Leroy, 1995, *Milieu en Ruimte: analyse en beleid*, Boom, Amsterdam

Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruiger, 1978, *Argumentatietheorie*, Utrecht/Antwerpen

Hufen, J.A.M. en A.B. Ringeling, 1990, *Beleidsnetwerken: overheids-, semi-overheids- en particuliere organisaties in wisselwerking*, VUGA, 's-Gravenhage

Hutjes, J.M. en J.A. van Buuren, 1992, *De gevalsstudie: strategie van kwalitatief onderzoek*, Boom, Meppel

Klijn, E-H, J.F.M. Koppejan en C.J.A.M. Termeer, 1995, 'Managing networks in the public sector', in: *Public Administration*, Autumn 1995, Vol.73, pp. 437-454

Kuindersma, W., G.J. Zweegman en J.P.P. Hinssen, 1997, *Van beleidsprestaties naar oorzaken: natuurbeleid is mensenwerk*, IBN-rapport 291, Wageningen

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990, *Natuurbeleidsplan*, 's-Gravenhage

Ministerie van LNV, 1993, *Structuurschema Groene Ruimte, Het landelijk gebied de moeite waard, deel 3 kabinetsstandpunt*, 's-Gravenhage

Provincie Noord-Brabant, 1992, *Streekplan Noord-Brabant*, 's-Hertogenbosch

Streekcommissie Beerze-Reusel, 1999, *Startdocument/Gebiedsperspectief Beerze-Reusel*

Tatenhove, J. van en P. Leroy, 1995, 'Beleidsnetwerken: een kritische analyse', in: *Beleidswetenschap*, 1995 (2), pp. 128-145

Teisman, G.R., 1992, *Complexe besluitvorming: een pluricentrisch perspectief op besluitvorming over ruimtelijke investeringen*, VUGA, 's-Gravenhage

Van Waarden, F., 1992, 'Dimensions and types of policy networks', in: *European Journal of Policy Research*, 1992 (21), pp. 29-52

Yin, R.K., 1994, *Case study research*, Sage, Thousand Oakes

Bijlage 1. RESPONDENTEN INTERVIEWS

- Dhr. Adams, lid Streekcommissie namens ZLTO Reusel-De Mierden en lid Agendacommissie namens cluster 'landbouw'
- Dhr. Bakermans, lid Streekcommissie namens lokale natuur- en milieuorganisaties
- Dhr. Dierckx, lid Streekcommissie namens Waterschap De Dommel
- Mw. Gerringa, lid Projectgroep namens BMF
- Dhr. Harmsen, lid Streekcommissie namens RECRON
- Mw. Hendrikx-Blankers, lid Streekcommissie namens lokale natuur- en milieuorganisaties
- Dhr. Van Hulst, lid Streekcommissie namens KNJV en WBE's
- Dhr. Van Dijck, lid Projectbureau, gebiedscoördinator en secretaris Streekcommissie
- Dhr. Van Houdt, voorzitter Streekcommissie en Agendacommissie
- Dhr. Tönissen, lid Projectbureau en medewerker LNV-Directie Zuid
- Dhr. Van de Ven, lid Streekcommissie namens de gemeente Eersel en lid Agendacommissie namens cluster 'overheden'

Bijlage 2. ARTIKEL BRABANTS DAGBLAD PILOTPROJECT RECONSTRUCTIE D.D. 21 JANUARI 1999

Provincie houdt vast aan Hilvarenbeek en deel Oisterwijk

Beeks proefproject varkens zeker

Brabants Dagblad 21-1-99

Van een verslaggever

HILVARENBEEK - Het buitengebied van de gemeente Hilvarenbeek en een deel van de gemeente Oisterwijk gaan definitief dienen als landelijk voorbeeld voor de reconstructie van de varkenssector. Dat bevestigt P. van Geel, de Brabantse gedeputeerde voor ruimtelijke ordening.

De provincie heeft Hilvarenbeek in het najaar van '98 voorgedragen om samen met Gemert/Bakel als proefgemeente te fungeren. Even leek het er daarna op dat Hilvarenbeek het project, waarmee miljoenen gemoeid zijn, zou lopen. Het ministerie van Landbouw vindt één proefgemeente eigenlijk wel genoeg, meldt Van Geel. „Maar als wij erin slagen voldoende menskracht te vinden, gaat het Rijk toch akkoord. Intern zijn we daar nu samen met het Rijk hard naar aan het zoeken. Gezien onze inspanningen moet het rond komen."

Voor de reconstructie van de varkenssector worden in bepaalde gemeenten speciale commissies in het leven geroepen. „Landbouw- en milieuorganisaties en de gemeente vormen daar de kern van", aldus Van Geel. De Beekse commissie komt onder voorzitterschap van burgemeester B. Straatsma. Van Geel, die als gedeputeerde voor ruimtelijke ordening de coördinatie voor zijn rekening neemt, verwacht dat de commissie eind volgende maand aan de slag kan. Doel van de reconstructie is het landelijk gebied opnieuw in te richten. De varkenshouderijen die nu verdeeld zijn over het buitengebied worden daarbij op een beperkt aantal plaatsen geconcentreerd. Daardoor krijgt de natuur meer ruimte. Bijkomend voordeel van deze aanpak is dat een evennuele uitbraak van varkenspest beperkt blijft tot één concentratiegebied. Het Rijk stelt geld beschikbaar voor de verplaatsing en uitkoop van de varkensbedrijven.

Verraald

Volgens burgemeester Straatsma is de keuze op Hilvarenbeek gevallen vanwege het sterk agrarisch karakter van zijn gemeente. „Wij hebben 255 varkenshouderijen. Bovendien zijn we al druk bezig met de landinrichting in het kader van ruimteliveling. De Hilver. Door het proefproject kan dat nu versneld uitgevoerd worden. Dit is een prachtige mogelijkheid om theorie en praktijk te combineren."

Omdat bij ruilverkaveling De Hilver ook grondgebied van de gemeente Oisterwijk is betrokken, geldt het proefproject ook voor dat deel. Wethouder R. Hora van ruimtelijke ontwikkeling is, naar eigen zeggen, gisteren door de provincie benaderd om namens Oisterwijk zitting te nemen in de reconstructiecommissie.

Het bestellen van IBN-rapporten

IBN-rapporten kunnen besteld worden door overschrijving van het verschuldigde bedrag op banknummer 39.70.66.392 van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) te Wageningen.
Vermeld op de overschrijving het nummer van het gewenste IBN-rapport (en naam en afleveradres als die afwijken van de naam en adres op de overschrijving).
Onderstaande lijst vermeldt alleen de rapporten die in 1998 en 1999 zijn verschenen. Een volledige lijst is op aanvraag gratis verkrijgbaar.

337 **I.M. Bouwma, A.P.P.M. Clerkx & P.J. Szabo 1998.**
Bosstructuur en vegetatie van het bosreservaat Drieduin 3. 57 p. f 47,50

338 **P.A.M. Visschedijk & A.H.J. Segeren 1998.**
Ontwerp monitoringmodel recreatie SGP Schouwen. 34 p. f 31,50

339 **G.W.T.A. Groot Bruinderink, D.R. Lammertsma & E. Hazebroek 1998.**
Zelfredzaamheid van edelherten en wilde zwijnen op de Veluwe. 44 p. f 31,50

340 **J.G. de Molenaar & D.A. Jonkers 1998.**
Birkhoven-Bokkeduinen; bouwstenen voor de toekomstige ontwikkeling van een Amersfoorts bosgebied. 121 p. f 51,50

341 **F.A. Bink, A.J. Beintema, H. Esselink, J. Graveland, H. Siepel & A.H.P. Stumpel 1998.**
Fauna-aspecten van effectgerichte maatregelen; preadvies fauna. 191 p. f 60,-

342 **H.J. Hekhuis, A. Oosterbaan, M.N. van Wijk & C.A. van den Berg 1998.**
Voorbeeldbedrijven geïntegreerd bosbeheer Gelderland: I Start en opzet van voorbeeldbedrijven, II Beschrijving van de beheervarianten per voorbeeldbedrijf. 107 p. f 50,-

344 **P.B. Worm 1998.**
Terreingebruik van hoefdieren op de Imbosch in het Nationaal Park Veluwezoom. 73 p. f 42,50

345 **J.G. de Molenaar 1998.**
Een verkennende beschouwing over grondhoudingen, natuurbeelden en natuurvisies in relatie tot draagvlak voor natuur. 111 p. f 55,-

346 **J. van den Burg 1998.**
Groei en groeiplaats van de populier en de esp in Nederland; Resultaten van 35 jaar onderzoek. 261 p. f 71,50

347 **J. Graveland 1998.**
Beheersvisie Zwarte Meer. 67 p. f 40,-

348 **J. van den Burg 1998.**
Groeiplaatseisen van enkele loofboomsoorten: Tamme kastanje, noot, boskers, robinia en bergesdoorn. Een verkenning. 82 p. f 40,-

349 **J.K. van Raffe, F.T.J. Hoksbergen, A.A.J.M. Leenaars, A.H. Schaafsma & C.M. van Schagen 1998.**
Houtoogst bij kleinschalig bosbeheer. 105 p. f 50,-

350 **H.J. Hekhuis, H.G.J.M. Koop, M.N. van Wijk, I.M. Bouwma, C.B. Bussink & A.F.M. Olsthoorn 1998.**
Beheer en beleidsinstrumentarium voor A-locaties. 123 p. f 52,-

351 **C.A. van der Kooij, K.W. van Dort, R. Kwak, A. H.F Stortelder & R.W. de Waal 1998.**
Vernatting Randmeerbossen Flevoland; Mogelijkheden, referenties, voorbeeldprojecten en sleutelfactoren. 83 p. f 47,50

352 **N.H. Edelenbosch, P.J.W. Hinssen & E.A.P. Wieman 1998.**
Verkenning van de toekomstige bosontwikkeling met behulp van het model HOPSY. 31 p. f 31,50

353 **A.P.P.M. Clerkx, I.M. Bouwma & A.F.M. van Hees 1998.**
Het bosreservaat Vijlnerbos; bijlagerapport. 136 p. f. 53,50

354 **C.J. Camphuysen, M.F. Leopold 1998.**
Kustvogels, zeevogels en bruinvissen in het Hollandse kustgebied. 72 p. f. 40,-

355 **A.P.P.M. Clerkx & A.F.M. van Hees 1998.**
Bosdynamiek in Tussen de Goren. 30 p. f 34,-

356 **I.M. Bouwma 1998.**
Beheersvisie A-lokatie Edese bos. 37 p. f. 30,-

357 **H.N. Siebel & R.J. Bijlsma 1998.**
Patroonontwikkeling en begrazing in boslandschappen: New Forest en Fontainebleau als referenties. 62 p. f 40,-

358 **Tj.H. van den Hoek & P.F.M. Verdonschot 1998.**
Steekmuggen in Zuidwest-Friesland; de verspreiding van steekmuggen *(Culicidae)* in en nabij de Starnuman bossen. 48 p. f 30,-

359 **K.G. Kranenborg & S.M.G. de Vries 1998.**
Vergelijkend onderzoek naar de gebruikswaarde van twaalf Nederlandse en veertien Belgische klonen van populier. 28 p. f 42,-

360 **J.A. Sinkeldam, R.C. Nijboer & P.F.M. Verdonschot 1998.**
Typologie van diatomeeëngemeenschappen in Overijssel. 135 p. f 70,-

361 **A.T.C. Bosveld, G.M. Dorrestein & P.L. Mieninger 1998.**
Visdieven in gevaar; Een pilot-studie naar oorzaken van verminderd broedsucces van Visdieven *(Sterna hirundo)* broedend op het sluiscomplex bij Terneuzen. 34 p. f 38,-

362 **J.G. de Molenaar & R.J.H.G. Henkens 1998.**
Effectiviteit van wildspiegels; een literatuurevaluatie. 100 p. f 58,-

363 **R.J.H.G. Henkens 1998.**
Ecologische capaciteit natuurdoeltypen I; methode voor bepaling effect recreatie op broedvogels. 115 p. f 52,-

364 **P.J.M. Bergers, M. La Haye, M. Moerdijk & W. Nieuwenhuizen 1998.**
Habitatkwaliteit voor de noordse woelmuis in Nederland. 49 p. f 34,-

365 **P.J.M. Bergers, B. van den Boogaard, D.P.E.M. Frissen & W. Nieuwenhuizen 1998.**
De noordse woelmuis in het Deltagebied: richtlijnen voor beheer en inrichting. 66 p. f 47,-

366 **J.H. Spijker, T.W. de Boer (red.), H.D. van der Kamp, N.A. Brink, G. Gerritsen, C. Groeneveld, H.A. Hartlief, J. van Reijendam, M.C. Tiekink, G.Z. Heins, T. Nijmeijer & S.N. Wierstra 1998.**
Groenrestproducten uit het gemeentelijk groen; mogelijkheden voor preventie en nuttige toepassing bij gemeenten. 61 p. f 50,-

367 **A.E. van den Berg, I.M. van den Top & R.P. Kranendonk 1998.**
Natuurwensen van stadsmensen; een eerste aanzet tot het ontwikkelen van een model voor het meten van de gebruiks- en belevingskwaliteit van natuur. 72 p. f 42,-

368 **J.C.A.M. Bervaes & D.M. Pronk 1998.**
Naar een groenstructuur in Almere Poort en Almere Hout. 87 p. f 71,-

369 **A. Koster 1998.**
Ecologisch beheer van beplantingen in het stedelijk gebied. 349 p. f 77,-

370 **P.J.W. Hinssen (red.) 1998.**
Achtergronden van de Natuurbalans 1998; aspecten van het natuurbeleid. 172 p. f 75,-

371 **A.G. Brinkman & B.J. Ens 1998.**
Effecten van bodemdaling in de Waddenzee op wadvogels. 250 p. f 170,-

372 **R. Reijnen & B. Koolstra 1998.**
Evaluatie van de ecologische verbindingszones in de provincie Gelderland. 127 p. f 53,-

373 **A.A. Mabelis 1998.**
Ruimtelijke samenhang van stedelijk groen voor biodiversiteit; een synthese van de literatuur. 49 p. f 45,-

374 **A.P.P.M. Clerkx & W.W.P. Jans 1998.**
Bosstructuur en vegetatie van bosreservaat 't Quin. 33 p. f 40,-

375 **B.S. Ebbinge, J.A.P. Heesterbeek & J.H. Beekman 1998.**
Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland; een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheerscenario's. 72 p. f 40,-

376 **K.W. van Dort & J.B. den Ouden 1998.**
A-locatie bossen in Groningen; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Groningen. 56 p. f 45,-

377 **J.B. den Ouden 1998.**
A-locatie bossen in Zuid-Holland; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Zuid-Holland. 120 p. f 55,-

378 **A.T.C. Bosveld, P.A.F. de Bie, N.W. van den Brink & D.F. de Roode 1998.**
Visdieven in gevaar II; vervolgstudie naar de effecten op de embryona ademhaling en EROD activiteit bij visdieven (*Sterna hirundo*) uit de kolonie op het sluizencomplex bij Terneuzen. 20 p. f 24,50

379 **L. Oost, D.A. Jonkers & J.G. de Molenaar 1998.**
Natuur en Luchtvaart; literatuurstudie naar verstoring van natuur door luchtvaart. 120 p. f 37,-

380 **R.C. van Apeldoorn & W. Nieuwenhuizen m.m.v. C.H. Klein Douwel & P.L.L. Thomas 1998.**
Overlevingsplan Hamster (*Cricetus cricetus*): analyse van knelpunten, oplossingsrichtingen en voorwaarden voor een duurzame toekomst in Limburg. 120 p. f 65,-

381 **E.P.A.G. Schouwenberg 1998.**
Mogelijkheden voor de ontwikkeling van laagveendoeltypen in landschapsstroken en ecologische verbindingszones langs de A2-Noord. 78 p. f 43,-

382 **K.W. van Dort & J.B. den Ouden 1998.**
A-locatie bossen in Friesland; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Friesland. 77 p. f 45,-

383 **K.W. van Dort & J.B. den Ouden 1998.**
A-locatie bos in Flevoland; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Flevoland. 33 p. f 35,-

384 **A. Oosterbaan & C.A. van den Berg 1998.**
Houtproductie van walnoten *(Juglans regia)* in Nederland. 26 p. f 30,-

385 **P.A.M. Visschedijk 1998.**
Extrapolatiemethodiek basismonitoring recreatie. 24 p. f 30,-

386 **K.W. van Dort & J.B. den Ouden 1998.**
A-locatie bossen in Zeeland; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Zeeland. 44 p. f 35,-

387 **J.B. den Ouden & M.E.A. Broekmeyer 1998.**
A-locatie bossen in Noord-Brabant; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Noord-Brabant. 140 p. f 55,-

389 **J.A. van Franeker 1998.**
NAM ENSCO71 FLARING PROJECT. 13 p. f 20,-

390 **S.N. Janssen, P. Verdonschot & G.H.P. Arts 1998.**
Typology van zoete duinwateren; gebaseerd op macrofauna, macrofyten, diatomeeën en milieuvariabelen. f 112,50

391 **A. Koster 1998.**
Van Tegeltuin tot Lusthof; een verkenning van de mogelijkheden voor groen en natuur in groenarme straten, buurten en compacte woonwijken of Vinexlocaties. 42 p. f 30,-

392 **L. Oost, J.G. de Molenaar, D.A. Jonkers & A. Koster 1998.**
Voetbal nabij de Douwelerkolk; onderzoek naar de mogelijke effecten van het nieuwe voetbalstadion in Deventer op de natuurwaarden van de Douwelerkolk. 43 p. f43,-

393 **R. Foppen, J. Graveland, M. de Jong & A. Beintema 1998.**
Naar levensvatbare populaties moerasvogels. Vertaling van ruimtelijke samenhang en kwaliteit van moerassen in duurzaamheidsnormen voor moerasvogels; achtergronddocument voor 'Beschermingsplan Moerasvogels' van Vogelbescherming Nederland. 63 p. f 44,-

394 **A.P.P.M. Clerkx & W.W.P. Jans 1998.**
Bosstructuur en vegetatie van bosreservaat Schoonloërveld. 34 p. f 37,-

395 **A.P.P.M. Clerkx, W.W.P. Jans & H.G.J.M. Koop 1998.**
Bosstructuur en vegetatie in bosreservaat 't Sang. 33 p. f 37,-

396 **M. van den Top, W. Kuindersma, C. Niemeijer & L. Oost 1998.**
Ruimte voor Natuurcompensatie; de uitwerking en toepassing van het compensatiebeginsel. 47 p. f 32,-

397 **C.J. Smit 1998.**
Recreatie op de Balgzanddijk; de te verwachten effecten van de mogelijke openstelling van een onderhoudsweg als openbaar fietspad op de Balgzanddijk. 18 p. f 23,-

398 **A.P.P.M. Clerkx & A.F.M. van Hees 1999.**
Bosdynamiek in het Starnumansbos. 36 p. f 37,-

399 **A.P.P.M. Clerkx & W.W.P. Jans 1999.**
Bosstructuur en vegetatie van bosreservaat Oosteresch. 36 p. f 37,-

400 **M.G.G. Neven & E.E.M. Verbij 1999.**
Laten we wel zijn!; studie naar conceptualisering van natuurgerelateerd welzijn. 53 p. f 42,-

401 **J.P. Peeters, C.A. van den Berg & A. Oosterbaan 1999.**
Effect van ploegen, plaggen en afgraven op de opkomst van zaailingen van bomen en struiken op grasland; resultaten van een proef in de Balij in het 'Groene Hart'. 49 p. f 30,-

402 **A. Brenninkmeijer & E.A.M. Stienen 1999.**
Sterfte van de grote stern (*Sterna sandivcensis*) in Afrika. 61 p. f 41,50

405 **L. Oost 1999.**
Stadsnatuur voor Utrecht; uitwerking van de Ecologische Infrastructuur. 71 p. f 67,-

407 **F.J.J. Niewold & G.M. Müskens 1999.**
De betekenis van de vos in Noord-Brabant. Beheer Noodzakelijk? 62 p. f 40,-

410 **M.G.G Neven & T.W. de Boer 1999.**
Ruimtegebruik met ruggespraak; draagvlakonderzoek voor de implementatie van het programma Duurzaam Landgebruik Winterswijk en de ontwikkeling van een Interactief Centrum voor Meervoudig Ruimtegebruik in de Regio Winterswijk. 24 p. f 30,-

411 **J.P. Peeters & C.A. van den Berg 1999.**
Beplantingsproef op sterk verontreinigde baggerspecie in de Broekpolder. 67 p. f 40,-

413 **W.K.R.E. van Wingerden & C.J.H. Booij 1999.**
Biodiversiteit en onderdrukking van ziekten en plagen; strategieën en graadmeters. 90 p. f 44,-

414 **R.J.H.G. Henkens 1999.**
Ecologische Capaciteit Natuurdoeltypen II; model voor duurzaamheidbepaling natuur i.r.t. recreatie. 41 p. f 39,-

415 **C.A.M. Apell, A.H.J. Segeren & P. Filius 1999.**
Infrastructurele projecten en recreatiekwaliteit; een verkennende studie naar gevolgen, samenhang en kansen. 74 p. f 42,-

417 **L. Oost, W. Timmermans & D.M. Pronk 1999.**
Colmschate Noord; ecologische en landschappelijke situering van een bedrijventerrein. 25 p. f 38,-

418 **W. Kuindersma, J. Kraijo & I.M. van den Top 1999.**
Natuurcompensatie in provinciaal beleid; een onderzoek naar de doorwerking van het rijkscompensatiebeginsel in provinciaal beleid. 105 p. f 52,-

421 **S.P. Tjallingii & P. van Eijk 1999.**
Integraal Waterbeheer Delft; basisstudie voor het Waterplan Delft. 97 p. f 42,-

423 **M.W. van der Zouwen & M.G.G. Neven 1999.**
Maatschappelijke Kansrijkdom van Natuurontwikkeling; tussenrapportage. 38 p. f 32,-